

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Sára Šoupalová

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Afektivní komponenta vůči vybraným menšinám

Praha 2018

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Studium humanitní vzdělanosti
Společenskovědní modul

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Afektivní komponenta vůči vybraným menšinám

Vypracovala: Sára Šoupalová

Vedoucí práce: PhDr. Iva Poláčková Šolcová, Ph.D.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 29. června 2018

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Ivě Poláčkové Šolcové, Ph. D. za odborné vedení této bakalářské práce, její ochotu, cenné rady a lidský přístup. Poděkování patří také účastníkům výzkumu, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Postoje.....	7
1.1 Stereotypy	9
1.2 Předsudky.....	12
1.3 Rozdíl mezi předsudky a stereotypy	13
2. Postoje a chování	14
3. Sympatie a nesympatie	17
4. Postoje vůči Romům a Židům v české společnosti.....	20
5. Shrnutí teoretické část.....	23
EMPIRICKÁ ČÁST	25
1. Metodologie	25
1.1 Cíl výzkumu.....	25
1.2 Metoda	25
1.3 Výběr vzorku	27
1.4 Technika sběru dat a analytické postupy	28
2. Výsledky	29
2.1 Sympatie a nesympatie.....	29
2.1.1 Subjektivní chápání pojmu sympatie a nesympatie	29
2.1.2 Sympatické a nesympatické vlastnosti	30
2.1.3 Postoje k sympatickým a nesympatickým lidem	33
2.1.4 Role, kterou participanti připisují sympatiím a nesympatiím v životě	37
Shrnutí.....	37

2.2 Sympatie a nesympatie vůči Romům.....	39
2.3 Sympatie a nesympatie vůči Židům	43
Limity šetření.....	48
Diskuse a závěr	49
Seznam použitých informačních zdrojů	54
Přílohy.....	56
Příloha 1 – Scénář rozhovorů.....	56
Příloha 2 - Dotazník.....	60
Příloha 3 - Článek	66
Příloha 4 – Inzerát k výzkumu	67
Příloha 5 – Informovaný souhlas	67
Příloha 6 – Ukázka rozhovoru	69

Úvod

S posuzováním okolí se potýkáme každý den a ať chceme nebo ne, osoby ve svém okruhu si vybíráme na základě vlastních subjektivních pocitů. Klíčovou roli při výběru hrají především sympatie a nesympatie, které mnohdy podléhají prvnímu dojmu. Přestože si to nemusíme uvědomovat, naše vnímání okolí a následné postoje vůči němu podléhají také stereotypům a předsudkům. V dnešním globalizovaném světě by se mohlo zdát, že je jejich vliv již zanedbatelný, ovšem mnoho sociálních skupin, kultur či náboženských vyznání je stále obtěžkáno předsudky a stereotypy.

Impuls ke vzniku této práce dala rozsáhlá studie uveřejněná na začátku roku 2018 Ústavem pro studium totalitních režimů a Sociologickým ústavem AV ČR, která mimo jiné zjišťovala i postoje vůči Romům a Židům v české společnosti. Za využití kvantitativního šetření v ní vyšlo najevo několik překvapujících faktů, a to že nejvíce nesympatií se vyskytuje mezi lidmi od 15 do 29 let, nebo že nejméně vstřícný postoj vůči Romům a Židům udávali lidé z Prahy. Překvapivé také bylo zjištění, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání míra nesympatie neklesá tak, jak by se dalo předpokládat. Proto jsem pro účely této práce spojila ony kritické skupiny v jednu, čímž vznikl vzorek dvanácti participantů od 18 do 29 let, kteří měli minimálně středoškolské vzdělání s maturitou a byli původem z Prahy. S účastníky výzkumu byly provedené polostrukturované rozhovory, jejichž cílem bylo zjistit, jak vnímají sympatie a nesympatie, jakou roli hrají v jejich životech a jak se podílejí na jejich postoji vůči Romům a Židům a zda je jejich postoj ovlivněn předsudky a stereotypy.

První část této práce je věnována vymezení pojmů postoj, stereotyp, předsudek a jsou předloženy dosavadní teorie a výzkumy z této oblasti. Později je věnován důraz na rozdíl mezi postoji a chováním, který je podložen významným výzkumem s přídomkem LaPierův paradox zkoumající rozdíl mezi verbální reakcí na symbolické situace a reakcí na reálné situace. Třetí část se věnuje pojmům sympatie a nesympatie a jejich vlivům v navazování a udržování interpersonálních vztahů. V poslední části teoretického ukotvení jsou shrnuty výsledky studie postojů vůči Romům a Židům a dozvídáme se v nich jaký vliv na postoje má například věk, vzdělání, místo bydliště či osobní známost a přátelství s Romem. V empirické části je popsána metodologie výzkumu, účastníci výzkumu a jejich výběr a především výsledky šetření zaměřené nejprve na sympatie a nesympatie v obecné rovině a poté konkrétněji zaměřené vůči Romům a Židům.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Postoje

Pojem postoj je v sociální psychologii jedním z nejhojněji užívaných, a tak se jeho definice různí. Například Fishbein a Ajzen (1975, in Hayesová, 2003, s. 95) jej definují jako „*naučené predispozice k celkové příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost*“. Definice, kterou předložili v roce 1962 Krech, Crutchfield a Ballachey (in Hayesová, 2003, s. 95) vyznívá podobně: „*Postoje jsou stabilní systémy pozitivního nebo negativního hodnocení, emočních pocitů a technik jednání týkajících se sociálních cílů.*“ V těchto definicích lze najít zdůraznění naučenosti a konzistence postojů, jejich pozitivní a negativní stránku, stejně tak fakt, že se mohou týkat i činnosti nebo jednání (Hayesová, 2003). Nakonečný (2009) předkládá názor, že obsah postojů tvoří vztah k hodnotám, což vymezuje pojem postoj jako hodnotící vztah a jeho předmětem tak může být cokoli - myšlenka, událost, věc i bytost. Potvrzuje to definice Eagly a Chaiken (1993, in Nakonečný, 2009, s. 234): „*Postoj je mentální a neutrální stav pohotovosti, strukturovaný zkušeností, který má řídicí a dynamický vliv na reakce individua vůči všem objektům a situacím.*“ Postoj lze tedy vyjádřit jako hodnocení předmětu jedincem, které se pohybuje na škále od naprosto pozitivního k naprosto negativnímu vztahu, může se jednat o naprostý souhlas či nesouhlas s určitým tvrzením nebo o naprostou přitažlivost či odpudivost a další (Nakonečný, 2009).

Na základě subjektivní důležitosti se dají postoje rozdělit na centrální a okrajový. K centrálním postojům řadíme objekty, kterým přikládáme větší významnost (např. rodina, zaměstnání, politika státu), naopak je tomu v případě okrajových postojů, kdy objektům přikládáme méně významnou důležitost (např. zahraniční politika, vedoucí místního školského úřadu). Nicméně stejný objekt může samozřejmě u různých osob vyvolávat jiný postoj, a tak je stejný politik někým hodnocen pozitivně, jiný jím opovrhne a dalšímu je lhostejný a tak dále (Nakonečný, 2009).

Stejně jako definice pojmu i definice funkce postojů je spleť a různí se. Obecně lze říci, že člověku umožňují se adaptovat na prostředí (Festinger, 1964, in Výrost, Slaměník, 2008). Dle Katze (1960, in Výrost, Slaměník, 2008) lze rozlišit dvě základní funkce – funkci poznávací, která napomáhá organizaci zkušenosti a zpracovává informace o světě a funkci instrumentální, jež maximalizuje zisky a minimalizuje ztráty, což znamená, že napomáhá

dosažení zvolených cílů a současně se snaží vyhnout nepříjemným okolnostem. Eagly a Chaiken (1998, in Výrost, Slaměník, 2008) naopak rozdělují funkce postojů na 3 části. Podle nich pokud jsou postoje nástroji, kterými člověk vyjadřuje, že je nositelem jistých hodnot, plní funkci výrazu hodnot. Dále jestliže postoje zprostředkovávají vztahy člověka k jiným lidem plní funkci sociální adjustace a nakonec pokud udržují stabilitu sebeobrazu člověka, usnadňují zvládání konfliktů a náročných životních situací a chrání před hrozbami z prostředí, tak plní funkci sebeobranou. Ještě detailněji funkce postojů popisují Smith, Bruner a White (1964, in Hayesová, 2003). Rozlišují: hodnocení objektu, sociální přizpůsobení a externalizaci. Díky hodnocení objektu regulují postoje naše reakce k věcem a událostem v okolí. To znamená, že při opětovném setkání nemusíme znovu pátrat po vhodném způsobu reakce. Pokud si k situaci nebo osobě, která nám uškodila nebo nevyhovovala, vytvoříme negativní postoj, můžeme se jí v budoucnu vyhnout a tak nemusíme opakovaně čelit její škodlivosti. Svou roli hrají postoje také v sociálním přizpůsobení. U vyjádření názoru můžeme nalézt mnoho sociálních funkcí, kam lze zařadit například zvyšování skupinové pospolitosti a posilování sociálních vztahů. Smith a kolegové mají za to, že k utužování soudržnosti se skupinou přispívají právě názory, které představují nástroj sociálního přizpůsobení, protože pokud má jedinec podobný názor s členy vlastní referenční skupiny, vyjadřuje tak s nimi do jisté míry podobnost. U negativní referenční skupiny platí totéž, pokud má jedinec opačný názor než členové nějaké sociální skupiny, může tak zdůraznit rozdíly, které mezi nimi panují. Je tedy zřejmé, že Smith, Bruner a White přichází s myšlenkou, že zastávat určitý názor, nám pomáhá při sociální identifikaci, kterou lze jednoznačně označit za významnou část lidského života ve společnosti. Poslední funkcí, kterou autoři popisují je externalizace, kterou definují jako „*spojování nevědomých motivů či vnitřních stavů s něčím, co právě probíhá v bezprostředním okolí.*“ Spojení je mnohdy nevědomé a vede k zformování postoje k danému vnějšimu objektu, čímž můžeme vyjádřit některé své vnitřní stavy či rozpory. Smith a kolegové vidí mezi třemi funkcemi postojů souvislost a tvrdí, že slouží k dalším účelům. Například si myslí, že na jejich základě, lze vysvětlit, proč bývají postoje tolik schopné odolávat změnám. Ačkoli bychom měli mít stálou potřebu lépe porozumět světu, která by měla podnítit i změnu našich postojů, existují vnitřní potřeby a úzkosti, které mohou vyvolávat obavy z velkých nebo náhlých změn. Proto změnu postoje zlehčuje: pokud probíhá postupně, týká se spíše periferního postoje a pokud zrovna jedinec nezažívá žádné vnitřní úzkosti. Ovšem vývoj přesvědčení záleží na tom,

k jakým informacím má jedinec přístup. Pokud je člověk vystaven různorodým pohledům na svět a rozmanitým zdrojům informací, díky své potřebě porozumět světu musí formovat vlastní názory. Podle badatelů je důležité, v případě, že chceme u lidí podporovat zralost názoru, aby se ve společnosti vyskytovaly různé zdroje informací a různé pohledy na svět (Smith, Bruner a White 1964, in Hayesová, 2003, s. 98).

Postoje jsou bezesporu složité a mohou se projevovat na různých úrovních. Na základě prací řady autorů Gráfová (2015) stanovila tři dimenze (triarchická teorie), pomocí kterých se většinou popisují a každá z nich přispívá k celku. Podle základních psychologických procesů je lze rozdělit na kognitivní, emocionální a behaviorální nebo konativní složku. Kognitivní dimenze se vztahuje k názoru a myšlenkám, které člověk zaujímá k předmětu postoje. Lze do ní zařadit stereotypy. Emocionální dimenze zahrnuje emoce a emocionální reakce, neboli to, co osoba cítí k předmětu postoje. Lze do ní zařadit předsudky. Behaviorální dimenze zahrnuje chování či jednání ve vztahu k předmětu postoje a můžeme sem zahrnout diskriminaci. Na každou z těchto dimenzí vyjadřující hodnocení nečlenských skupin se blíže zaměřuji v následující části.

1.1 Stereotypy

Dle Allporta (2004, s. 215) je stereotyp *„příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií a jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči této kategorii.“* Na jedné straně může tedy sloužit jako nástroj poskytující ospravedlnění k přijímání nebo odmítání určité skupiny, zároveň nám může také za pomoci třídění nebo výběru zjednodušit naše vnímání a uvažování. Stereotyp nemusí být zcela nepravdivý a záleží, nakolik nadsazujeme skutečnosti a budujeme tak stereotyp bez jistých opodstatnění. Je třeba mít údaje o existenci skutečných skupinových odlišností, aby se dalo rozlišit mezi opodstatněnou generalizací a stereotypem.

Hnilica (2010) vychází z teorie, která tvrdí, že stereotyp je paměťovým schématem nebo strukturou, kde jsou zakódovány informace o attributech a relacích dané kategorie¹. Ovšem ne každou sociální kategorii máme spojenou jen s jedním atributem, protože většinu

¹ Sociální kategorie a sociální skupiny jsou termíny, které bývají nejčastěji používány k označení souboru jedinců, kterých se stereotypy týkají (Hnilica, 2010, s. 14).

sociálně relevantních stereotypů (genderových, profesních, věkových, etnických, atd.) zahrnuje více atributů (pět až patnáct) a každý z nich je pro každou kategorii jinak charakteristický nebo typický. Některé z těchto atributů jsou afektivně relativně „neutrální“, to znamená, že v nás nevyvolávají příliš silné emocionálně-evaluativní reakce (např. tělesná výška), jiné naopak mohou vyvolávat poměrně silné reakce (např. krutost nebo inteligence), čímž mohou ovlivnit náš postoj ke kategorii, které je přisuzujeme. Máme pak také tendence tyto atributy přisuzovat jedincům, kteří vůbec nebyli základem našeho zobecnění a zaujímat k nim předsudečné postoje. Hnilica právě v tomto shledává hlavní sílu, ale i slabost stereotypů a předsudků. Tvrdí také, že atributy jsou v silných vzájemných vztazích, proto se při aktivaci jednoho vždy zvýší pravděpodobnost aktivace i jiného atributu. Jedná se o schémata, která se označují jako implicitní teorie osobnosti, která pokud asociuje s danou sociální kategorií, tvoří jádro stereotypu (Ashmore a Del Boca, 1979, in Hnilica, 2010). Ovšem implicitní teorie osobnosti se týkají pouze psychických atributů, kdežto fyzické (barva vlasů, tvar obličeje a očí), kulturní, sociální, ekonomické (nevzdělaný, konformní, diskriminovaný, chudý) a další atributy jsou součástí stereotypu častěji (Deaux a Lewis, 1984, in Hnilica, 2010).

Gráfová s kolegy (2015) považují za podstatu stereotypizace proces sociální kategorizace, která odstraňuje rozdíly mezi osobami stejné skupiny a přispívá k vnímání homogenity v rámci nečlenských skupin, čímž zjednodušuje přisuzování stereotypů příslušníkům dané kategorie. Již na počátku zpracování informací ovlivňuje proces stereotypizace interpretaci pozorovaného chování druhých lidí. Většinou se tak děje ve prospěch vnímání a zapamatování stereotypních vlastností. Lidé mají sklon vyhledávat informace, které obsahu stereotypů odpovídají a současně ignorovat informace, které jsou se stereotypy v rozporu, což je samozřejmě pomáhá udržovat. Toto zautomatizování ovšem lze považovat za účelné, neboť šetří kognitivní kapacitu. Stereotypy mohou v lidském životě plnit i nápomocnou funkci, konkrétně při vzájemné interakci mezi lidmi. Lidé mnohdy využívají stereotypů k vyvození vlastností druhých, podle kterých lze předpokládat, jak se bude nadále daná interakce vyvíjet, což může v jedinci vytvořit domněnku, že dobře zvládá své sociální okolí (Biernat & Carndall, 1994, in Kouřilová, 2011).

„Stereotyp neexistuje jinak než jako paměťová struktura, již – je-li aktivována – využívá její nositel při poznávání jednotlivých příslušníků určité sociální kategorie. Jinými

slovy – stereotyp neexistuje jinak než jako stereotyp osobní“ (Hnilica, 2010, s. 15). Sociální psychologové také používají pojmy sociální a kulturní stereotypy, na jejichž významu se ovšem ne vždy shodují. Hnilica kulturní stereotyp považuje za stereotypní vyobrazení různých kategorií, jež bývají buď znázorněny v mýtech, pohádkách či historii, nebo ta, která jsou propagována masovými médii, mocenskou elitou či zájmovými skupinami. To znamená že, kulturním stereotypem je obvykle to, co se o dané kategorii říká nebo píše. Ačkoli jsou některé z nich rozšířené a obecně známé, nelze s určitostí říct, zda jsou příjemci zvnitřněné, tedy zda získaly charakter paměťových schémat. Podle něj pojmy osobní, sociální a kulturní tvoří škálu, což znamená, že se nejedná o tři na sobě nezávislé nebo snad na sobě vylučující se pojmy. Aby byl stereotyp sociální, platí, že musí být také osobní, zatímco aby byl kulturní, musí být i sociální (Hnilica, 2010).

Fiskeová s kolegy (2002, in Graf et al., 2015) přicházejí s modelem stereotypních obsahů rozlišujícím dvě dimenze – vřelost a kompetenci, jež jsou prisuzovány stereotypizovaným skupinám. Vřelostí se zde rozumí snaha zjistit při vzájemné interakci, jaké záměry má interakční partner, zatímco kompetence je schopnost v určité míře své záměry zrealizovat (Fiske, 1998, in Graf et al., 2015). Abychom mohli skupiny umístit na dimenze kompetence a vřelosti, potřebujeme k tomu dva společenské ukazatele – status a soupeřivost. Vysoká míra vřelosti s nízkou mírou kompetence je připisována podřízeným nesoupeřivým skupinám (např. staří lidé), zatímco kombinace vysoké kompetence a nízké vřelosti se vyskytuje u vysoce soupeřivých lidí s vysokým statusem (např. manažeři). Soupeřivé skupiny disponující nízkým statusem (např. lidé na podpoře) naproti tomu oplývají nízkou kompetencí i nízkou vřelostí, což nelze tvrdit u skupin s vysokým statusem a nesoupeřivostí, které se na dimenzi vřelosti a kompetence umisťují vysoko. Nejhojněji se ve společnosti můžeme setkat s tzv. paternalistickými stereotypy, které kombinují vysokou vřelost s nízkou kompetencí a s tzv. závistivými stereotypy kombinujícími vysokou kompetenci s nízkou vřelostí (Fiske et al., 2002, in Graf et al., 2015).

V pozdějších studiích vyšlo najevo, že mimo stereotypy ovlivňují a předpovídají chování v meziskupinovém kontextu také emoce. Stereotypní model Fiskeové a kolegů proto definuje čtyři emoce, které lze vůči skupinám pociťovat. Ke skupinám s vysokou mírou vřelosti a nízkou mírou kompetence tak pociťujeme lítost nebo sympatie, zatímco ke skupinám s vysokou kompetencí a nízkou vřelostí odpor nebo vztek. Ke skupinám

disponujícími vysokou kompetencí i vřelostí, které jsou nejčastěji ty vlastní, pak rezervujeme především obdiv a hrdost (Fiske et al., 2002, in Graf et al., 2015).

1.2 Předsudky

Pojem předsudek můžeme v lidské historii zaznamenat již ve středověku, ovšem jeho dnešní význam se vytvářel po staletí, až nakonec dostal konečný význam předčasného a nepodloženého úsudku s jakýmsi emocionálním nádechem, většinou negativním, který jej provází. V klasickém díle *O povaze předsudků* vymezuje Allport (2004) pojem předsudek jako antipatii, která vychází z chybné a strnulé generalizace a lze jí pociťovat nebo vyjádřit. Může být jednak zaměřená proti skupině jako celku, ale také proti jedinci, jenž je příslušníkem této skupiny. Dle Allporta je přílišná generalizace nejběžnějším trikem lidské mysli, které stačí jen trocha důkazů a již vytváří nepřeborné množství generalizací. Ovšem ne každá generalizace musí být nutně předsudkem, neboť se někdy jedná o mylnou představu, kdy si dáváme dohromady nesprávné informace. Pokud staneme novým poznatkům tváří v tvář a nejsme schopni své soudy přehodnotit, stává se z předčasného soudu předsudek.

V současnosti se ovšem můžeme setkávat i s názorem, který bere v potaz skutečnost, že postoje k sociálním skupinám nemusí být pouze negativní. Může se nám vybavit několik příkladů nenávisti a agrese mezi skupinami z minulosti, ovšem primární motivace v meziskupinovém kontextu je orientovaná spíše na ochranu vlastní členské skupiny. To potvrdil i výzkum vztahů, který ukázal, že předsudky jsou založené spíše na preferenci vlastní skupiny před skupinami nečlenskými, než na negativních postojích k nečlenským skupinám. Pro členy vlastní členské skupiny jsou zpravidla vyhrazeny pozitivní emoce, respekt a zvýhodňování (Brewer, 1999, in Graf et al. 2015).

Emoční povahu předsudků zdůrazňuje definice Smitha (1993, s. 204, in Kouřilová, 2011, s. 18) – předsudky jsou „*sociální emoce zažívané s ohledem na vlastní sociální identitu příslušníka určité skupiny ve vztahu k nečlenským skupinám.*“ Na základě této myšlenky Smith identifikoval pět specifických emocí, které mohou předsudky vůči nečlenským skupinám doprovázet, přičemž každá z nich může vyvolávat rozdílný projev chování. Jedná se o: strach, odpor, opovržení, hněv a žárlivost. Pohyb směrem od cílových

nečlenských skupin tedy vyhýbání se jim, vyvolává strach a odpor, kdežto pohyb směrem k cílovým skupinám se dá očekávat při opovržení a hněvu jedince (Mackie, Devos & Smith, 2000, in Kouřilová, 2011). Dle Strucha a Schwarze (1989, in Graf et al., 2015, s. 27) „*aktivace těchto dvou základních skupin emocí a behaviorálních reakcí závisí na vnímaném stupni konfliktu zájmů či hodnot mezi vlastní a nečlenskou skupinou. Spolu se zvyšující se vnímanou úrovní konfliktu se vyhýbavé reakce motivované strachem či odporem posunují směrem k aktivitním vyjádřením hostility a agrese.*“ Součástí afektivní složky meziskupinových postojů jsou ovšem i pozitivní emoce jako je respekt či obdiv. Vzhledem k tomu, že předsudky představují komplex, je možné, aby se vyskytovaly samostatně pozitivní i negativní emoce současně (Cacioppo & Bernston, 1994, in Kouřilová, 2011). Dva rozdílné systémy, které pozitivní a negativní hodnocení nečlenských skupin tvoří, se ovšem mohou i nemusí navzájem aktivovat. To znamená, že ke zvýšení pozitivních emocí nemusí nutně vést zmírnění negativní emoce k nečlenské skupině. Dle aktuálních mezinárodních výzkumů jsou předsudky vyjadřovány spíše na základě absence pozitivních emocí, než pomocí negativních emocí (Brewer, 1999, in Graf et al., 2015). Pozitivní emoce jako obdiv, důvěra a sympatie jsou rezervovány převážně pro vlastní skupinu a nečlenské skupině jsou naopak upírány (Pettigre & Meertens, 1995, in Graf et al., 2015).

1.3 Rozdíl mezi předsudky a stereotypy

O rozdílech mezi předsudky a stereotypy, a zdali je jde vůbec oddělovat, vede mnoho autorů spory. Podle Nováka (2002) se stereotypy týkají iracionálně a afektivně založeného posuzování lidí nebo skupiny a domnívá se, že zřejmě i zvířat. Zatímco předsudky se podle něj mohou týkat čehokoli, mohou být ryze individuální nebo skupinové a více podněcují čínorodost. Ovšem dále uvádí, že nemá potřebu rozhodovat, zda je stereotyp formou předsudků, nebo zda je vhodné jej od předsudků odlišovat.

Weinerová (2014) se přidává s názorem, že pojmy stereotyp, předsudek a diskriminace bývají zpravidla zaměňovány a ačkoli spolu úzce souvisí, je dobré je objasnit. Stereotyp se podle ní obsahově vymezuje na úrovni pouhých představ člověka, zatímco předsudek se již projevuje konkrétními postoji. Stereotypy mohou, ale nemusí mít emoční doprovod a velmi často ústí v předsudek. Diskriminace to poté všechno promítá do konkrétních forem chování

lidí. Diskriminací rozumíme nerovné chování vůči jednotlivcům, na základě jejich příslušnosti k určité sociální kategorii, může se ovšem jednat i o zvýhodňování či znevýhodňování celé sociální kategorie. Podob diskriminace existuje nepřeberné množství, nejčastěji se můžeme setkat s odpíráním přístupu ke vzdělání, práci, zdrojům nebo statusům. Dále také s neverbálními projevy distancování či s nervozitou při kontaktu s příslušníky dané kategorie, reálně je ale možná i aktivní agrese (genocida, lynčování, týrání, sexuální obtěžování, zneužívání, atd.) či odmítnutí pomoci. Jedná se jak o procesy, které podléhají volní kontrole, tak o procesy, které jsou do určité míry automatické (Hnilica, 2010).

2. Postoje a chování

Vztah mezi postoji a chováním dodnes není jasný, ačkoli se o to mnoho výzkumů snažilo. Na rozdíl mezi chováním a postoji upozornil již v roce 1934 profesor Stanfordské univerzity Richard LaPiere, jež považoval postoj za podmíněnou odezvu na sociální podněty. Tvrdil zároveň, že postoje jsou získané ze společenských zkušeností a připravují nás na přizpůsobení se společenským situacím, zjistil ovšem, že nejsou pouhou verbální odezvou na symbolické situace.

Metodou měření sociálních postojů je kladení otázek, které vyžadují verbální přizpůsobení zcela symbolické situaci. Postojový dotazník se stal významnou součástí sociologického a socio-psychologického vyšetřování, protože je snadný, levný a mechanický. LaPiere neformální dotazníkovou techniku použil ve svém výzkumu o míře francouzské a anglické antipatie vůči lidem s tmavou pletí a ačkoli získané informace byly mimořádně konzistentní, doplnil je také o to, co tehdy považoval za index zjevného chování. Tvrdil, že je třeba si uvědomit, že jakákoli studie postojů prostřednictvím přímého výsledku je otevřena vážným námitkám, ať už kvůli omezení metody vzorkování i kvůli tomu, že při klasifikaci postojů je nepřesnost lidského úsudku nevyhnutelnou proměnnou. Za index barevných předsudků považoval přijetí nebo nepřijetí barevných lidí do hotelů, přičemž majitel hotelu odrážel postoje celé skupiny bez ohledu na vlastní pocity ve věci. Poté zjistil, že celou dobu přehlížel, že to co od majitelů hotelů získal, byla stále jen verbalizovaná reakce na symbolickou situaci, protože otázka: „Dovolíte zde zůstat členům černošské rasy?“, neměří jeho potencionální reakci na skutečného černocha. Všechna měření postojů pomocí

dotazníkové techniky vychází z předpokladu, že je mechanický vztah mezi symbolickým a nesymbolickým chováním. Je jednoduché dokázat, že neexistuje nutná korelace mezi řečí a akcí, mezi reakcí na slova a skutečností, které symbolizují, ale pokud se prokáže, že žádný potřebný vztah neexistuje, nedokazuje to ani, že existovat nemusí. Vztah mezi tím, co majitel hotelu říká, že dělá a co skutečně dělá, když je konfrontován s barevným jedincem, být nemusí, ale také může. Ovšem následující studie naznačuje, že spolehlivost takových reakcí je opravdu velmi malá.

Od roku 1930-1932 cestoval LaPiere s čínským párem, oba podle jeho slov byli půvabní a rychle si získávali obdiv a respekt, ovšem podle provedených studií byl většinový postoj Američanů vůči Číňanům v té době značně předsudečný. V prvním hotelu, kde se chtěli ubytovat, nejdříve recepční s podivem nadzvedl obočí, ale poté je bez váhání ubytoval. Po dvou měsících do hotelu LaPiere zatelefonoval s otázkou, zda by byli ochotní ubytovat „důležitého čínského gentlemana“ a odpovědí mu bylo jednoznačné „ne“, což podnítilo jeho zvědavost, aby ve výzkumu pokračoval. Ujeli společně deset tisíc kilometrů, dvakrát po Spojených státech, byli v 66 hotelech, autokempech a „turistických domovech“ a s odmítnutím posloužit se setkali jen jednou, ze 184 restaurací a kaváren v 72 z nich s nimi zacházeli více než normálně. Subjektivně byly hodnoceny reakce na čínský pár od recepčních, operátorů výtahů, servírek a dalších. LaPiere došel k závěru, že faktory, které nejvíce ovlivňovaly chování druhých vůči Číňanům, neměly vůbec nic společného s rasou. Kvalita a stav oblečení, vzhled zavazadel, čistota a elegance byly mnohem významnější v reakcích člověka na člověka, než pigmentace pokožky, rovné černé vlasy, šikmé oči a placaté nosy. LaPiere se domnívá, že dalším důležitým faktorem pro přijetí byl i úsměv, neboť jeho čínští přátelé byli zruční „usměvači“, což podle něj zapříčinilo, že ze všech zkušeností byli odmítnuti jen jednou. Nakonec byl také ohromen skutečností, že i tam, kde vzniklo jakési napětí kvůli zvláštnosti Číňanů, okamžitě zmizelo v momentě, kdy začali mluvit anglicky bez známek jakéhokoli přízvuku. Neznamená to, že se objevuje zřetelně „pozitivní“ postoj vůči Číňanům, že běloši upřednostňují Číňany před jinými bílými, ale shromážděné skutečnosti jistě vylučují závěr, že by vůči Číňanům docházelo k silným předsudkům. Pro srovnání symbolických reakcí mezi symbolickou společenskou situací se skutečnou reakcí na skutečné společenské situace se snažil LaPiere „zpochybnit“ zařízení, která jim poskytla ubytování. Šest měsíců od jejich návštěvy byl do hotelů nebo restaurací

zaslán dotazník s doprovodným dopisem, který prosil o odpověď. Všechny dotazníky kladly stejnou otázku: „Přijmete členy čínské rasy jako hosty ve vašem zařízení?“, v polovině dotazníků byla otázka vložena mezi podobné týkající se Němců, Francouzů, Japonců, Rusů, Arménů, Židů, Černochoů, Italů a Indů, ve druhé polovině byla příslušná otázka nezatížená. Jediné „ano“ se dostavilo od majitelky malého autokempu, která v dopise popisovala milou návštěvu čínského gentlemana a jeho sladké ženy. Byly zajištěny odpovědi i z 32 hotelů a 96 restaurací, kde nebyli ovlivněni konkrétní zkušeností s čínskými klienty. Výsledky ukazují, že ani typ dotazníku, ani předchozí zkušenosti neměly významný vliv na symbolickou odezvu na symbolické společenské situace. Není možné provést přímé srovnání mezi reakcemi zajištěnými prostřednictvím dotazníků a skutečnými zkušenostmi, ale přesto skutečné zkušenosti naznačují, že americkému lidu (v zastoupení personálem hotelů a restaurací) nevádí stýkat se s Číňany v rámci sociálních vztahů, které platí i mezi Američany samotnými. LaPiere výsledky uzavírá se slovy, že pokud mají být sociální postoje koncipovány jako částečně integrované sestavy návyků, které se stanou funkčními za zvláštních okolností a povedou k určitému způsobu přizpůsobování, musí být zpravidla odvozeny ze studie chování lidí v aktuálních společenských situacích a nesmějí být připisovány na základě údajů z dotazníků. Dotazník je podle něj levný, snadný a mechanický, ale studium lidského chování je časově náročné, intelektuálně únavné a je závislé na schopnosti vyšetřovatele. Kvantitativní měření jsou kvantitativně přesná, ale kvalitativní hodnocení vždy podléhají chybám lidského úsudku. (LaPiere, 1934, vlastní překlad)

V 60. letech na LaPiera navazuje výzkum A.W. Wicker, jež realizoval přehled 47 studií, ve kterých došel k závěru, že vztah mezi postoji a chováním oslabuje řada interferujících proměnných, které mezi ně vstupují. Rozdělil je do dvou sekcí: osobní a situační. Osobní proměnné například zahrnují převažující biologické potřeby, jež mohou negovat vliv postoje na chování. Chování například ovlivňují také verbální, intelektuální a sociální schopnosti a příčinou nesouladu mezi deklarovaným postojem a skutečným chováním může být i úroveň aktivity, např. fyzické vyčerpání. Naproti tomu za situační proměnné považuje Wicker normativní předpisy či požadavky vyplývající ze sociální role, jež mohou v realizaci chování bránit. Neodmyslitelný vliv má ovšem i sociální konformita a další příčiny nesouladu mezi postojem a chováním jako jsou - přístupnost alternativního

chování, specifická objektu postoje, nepředvídatelné vnější vlivy a očekávané nebo aktuální důsledky různého konání (1969, in Výrost, Slaměník, 2008). Rozdíl mezi názory a skutečným chováním vidí i Smith, Bruner a White (1964, in Hayesová, 2003). Podle nich při vyslovení postojů hrají roli sociální strategie a sociální omezení, takže ačkoli souvislost mezi postoji vyslovenými a skutečnými existuje, nemusí se nutně shodovat. Smith a kolegové považují postoje především za hlavní nástroj kontaktu s realitou.

Se závěrem, že postoje, které lidé vyjadřují, nemusejí být přesným indikátorem jejich budoucího chování, tak docela nesouhlasí Ajzen. Podle něj se lidé chovají v souladu se svými postoji, které se mohou lišit svou globálností či konkrétností. Tvrdí, že LaPiere ve svém výzkumu pochybil, když hoteliérům pokládal příliš obecnou otázku odhalující jejich zaujatý postoj, ale když šlo o reálnou situaci, týkala se dvou konkrétních lidí a ne Číňanů všeobecně, což vedlo ke zřetelnému rozporu mezi postoji a chováním. Zároveň se při zkoumání souvislostí mezi postoji a chováním může vyskytnout konflikt mezi dvěma protikladnými postoji. To znamená, že rasismus pracovníka hotelu může být v rozporu s jeho přesvědčením, že aby podnik prosperoval, musí být zákazník vždy obsloužen. Ajzen proto tvrdí, že výzkumy konzistentních postojů neberou ohled na sociální tlaky a další postoje (1988, in Hayesová, 2003).

3. Sympatie a nesympatie

Tradiční Ottův slovník naučný (2001) sympatií rozumí neujasněný cit, který v nás vzbuzuje nějaký předmět, tak že se k němu cítíme vábení. Sympatie podle něj může být jak k osobám, tak věcem a podněty mohou být zevnější i nahodilé a nemusíme si je uvědomovat. Akademický slovník cizích slov (1995) sympatii charakterizuje jako kladný, příznivý poměr, náklonnost k někomu nebo něčemu, nebo zalíbení se v někom. Sympatický může být člověk, obličej nebo hlas, který může být podle slovníku milý nebo příjemný. Opakem k sympatii není uváděna nesympatie, nýbrž antipatie. Ta je připodobňována k nelibosti, odporu či nechuti, která může být vzájemná i jednostranná a může trvat krátký okamžik i delší časový úsek. Synonymy ke slovu antipatický jsou podle slovníku slova jako nepříjemný, protivný, odpuzující, ale i nesympatický. V této práci tedy nesympatie a antipatie mají stejný význam.

Ačkoli je zřejmé, že sympatie a antipatie společně vyjadřují základní dimenzi interpersonálních vztahů, v sociální psychologii se termín používá spíše v souvislosti se skupinovou dynamikou. Dle Nakonečného se sympatií rozumí pozitivní a antipatií negativní citový vztah, zatímco Turner (1956, in Nakonečný, 2009) sympatii označil za pocit starosti o druhého. Významově je také pojem sympatie spojován s termínem atraktivita, ovšem člověk nám může být sympatický, aniž by byl současně atraktivní. Podle Herknera má sympatická osoba pozitivně hodnocené vlastnosti a osoba s negativními vlastnostmi je odmítána, ovšem v případě, že s neutrální nebo nesympatickou osobou musíme vstoupit do kontaktu nebo interakce, může se z ní stát i osoba sympatická. Podle kruhového vztahu sympatie je mezi mírou sympatií a mírou interakcí jasný vztah, „*čím více jsou si jedinci sympatičtější, tím více se spolu stýkají a čím více se spolu stýkají, tím jsou si sympatičtější.*“ (in Nakonečný, 2009, str. 367)

K podstatě člověka neodmyslitelně patří potřeba být s jinými lidmi, neboli afiliace, která vyjadřuje touhu člověka vyhledávat a navazovat kontakty a vztahy. V navazování interpersonálního vztahu rozhoduje blízkost, náklonnost či přitažlivost, kterou jiný člověk vzbuzuje. Obecně platí, že lidé mají větší zájem navazovat vztahy s lidmi, kteří na ně působí sympaticky nebo atraktivně, naopak s lidmi, kteří působí nesympaticky či dokonce vzbuzují odpor, mají tendenci spíše nevstupovat do kontaktu. Pro první dojem o člověku je důležitý fyzický vzhled, a tak je fyzická atraktivita nedílnou součástí v navazování kontaktů. Atraktivitu druhého posilují ocenění (uznání, pochvala), které jsou provázeny kladnou emoční odezvou, naopak nesouhlas či odmítání jsou spojeny s negativní emoční odezvou a vedou k vyhýbaní se druhému. Osoby vyvolávající příjemné pocity jsou tak považovány za nejvíce atraktivní a s těmito lidmi máme tendenci se i více setkávat (Výrost, Slaměník, 2008). Dle Nakonečného (2000) jsou významným determinantem sociálních interakcí především emocionální aspekty osobnosti a to jak ze strany jedince samotného, který je např. způsobilý k soucítění, ale i z hlediska partnerů interakce, neboť sympatie a důvěru vyvolávají usměvaví, vstřícní a mile se chovající jedinci. Podle Berscheida je základní biologickou reakcí, že jsme na sobě vzájemně závislí, a tak je pro nás zároveň důležité zhodnotit, zda jsou pro nás druzí jedinci zdrojem nebezpečí, či nikoliv. To znamená, že lidi rozdělujeme na ty, ke kterým se smíme přiblížit a ty, kterým je třeba se vyhnout (in Hayesová, 2003).

Dalším faktorem přitažlivosti je podobnost, a tak nás lidé, o kterých si myslíme, že se nám podobají, přitahují častěji. Kupříkladu v roce 1961 Byrne (in Hayesová, 2003) uskutečnil výzkum, který to potvrzuje. Respondentům předložil dotazník týkající se postojů, načež za dva týdny jim byl předložen znovu, ovšem vyplněn jinou osobou. Jejich úkolem bylo posoudit, jaké povahové vlastnosti osoba má a zda by se s ní chtěli setkat. Dotazníky první skupiny se shodovali s postoji, které v dotazníku vyjádřili oni sami, ve druhé skupině byly postoje přesně opačné, než uvedli sami respondenti a ve třetí skupině byly stejné postoje v důležitých otázkách, ale lišily se v drobnostech. Sympatičtějšími a inteligentnějšími byly shledávány osoby s podobnými postoji, přičemž osoby, jejichž postoje se se lišily nejvíce, byly shledány nejméně sympatickými. Za hlavní zdroj přitažlivosti považuje Byrne (1971, in Hayesová, 2003) kognitivní podobnost, to znamená, že čím více se názory, hodnoty a myšlenky shodují, tím spíše člověka budeme shledávat sympatickým. Banister a Fransella (1974, in Hayesová, 2003) si myslí, že výběr přátel závisí na jejich podobném vidění světa, zároveň fakt, že cítíme, že se s nimi snadněji komunikuje a že je od nich očekávatelná pozitivní zpětná vazba. Stupeň podobnosti závisí na počtu stejných postojů, ale také na jejich poměru, protože rozdílné názory mohou být příčinou hádek či nesouhlasu, což znamená, že by měly tvořit co možná nejmenší podíl z celkové sumy.

E. Aronson (1976, in Hayesová, 2003) rozlišil čtyři základní interpersonální konstelace ohledně vzájemné náklonnosti: (1) druhá osoba je nám jednoznačně nakloněna, (2) druhá osoba nám jednoznačně nakloněna není, (3) druhá osoba nám zprvu není nakloněna, ale postupně si její náklonnost získáme, (4) druhá osoba je nám nejprve nakloněna, ale posléze její náklonnost ztratíme, přičemž podle něj jsme přitahováni nejvíce k lidem ze třetí kategorie, neboť jsme si „zasloužili“ svou odměnu. Aronson ve spolupráci s Linder provedl v roce 1965 experiment, o kterém respondentům řekl, že se týká verbálního podmiňování. V rámci něj účastníci konverzovali s jinou osobou, ovšem během rozhovoru zaslechli, jak osoba sděluje svůj názor na ně experimentátorovi, přičemž tato situace se opakovala sedmkrát. Názor, který o sobě slyšeli, odpovídal čtyřem Aronsonovým kategoriím, a tak se setkali například s tím, že osoba o nich mluvila jen pozitivně, poté jen negativně a tak dále. Respondenti poté měli za úkol vyjádřit svůj názor na druhou osobu, což ukázalo, že největší sympatie měli k těm, jejichž chování bylo v souladu se třetí kategorií a

následovali ti, kteří odpovídali kategorii druhé, což znamená, že se jeho předpoklady potvrdily (in Hayesová, 2003).

4. Postoje vůči Romům a Židům v české společnosti

V roce 2018 byla Ústavem pro studium totalitních režimů a Sociologickým ústavem AV ČR vydaná studie nesoucí název *Co si myslíš o.... Předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole*, přičemž v této práci je věnovaná pozornost především její poslední části o postojích vůči Romům a Židům v české společnosti.

Dle Vávry a Čížka (Hoření et. al., 2018) jsou postoje většinové společnosti významným ukazatelem začlenění menšin do společnosti. Předsudky s kterými se členové některých skupin mohou setkávat, mohou zapříčinit, že se stěží stanou opravdovými „členy společnosti“. Symbolické hranice, které proti nim může většinová společnost stavět, se mohou jednoduše stát hranicemi reálnými, kdy mohou mít jedinci problémy na trhu práce či trhu s bydlením. Proto vznikl výzkum shrnující, jak to s postoji vypadá v současnosti a s kterými charakteristikami a postoji lidí předsudky souvisí. Pomocí dotazníkového šetření bylo zjišťováno, zda by respondenti vedle Romů či Židů byli ochotni bydlet a jakou míru (ne)sympatií vůči Romům a Židům lidé z většinové společnosti pocítují.

Postoje lidí se zkoumají již slušnou řádku let, již v roce 1946 pracovníci Ústavu pro výzkum veřejného mínění zjišťovali, zdali respondenti cítí nechuť k některému náboženskému vyznání. Ve výzkumu byla uvedena možnost izraelského vyznání, ke kterému vyjádřilo nechuť 16% respondentů, přičemž k bezvěrcům a katolíkům to bylo 8% a k protestantům 1%. O něco častěji vyjadřovali nechuť lidé ve věku mezi 18 a 29 lety, uvedlo ji 20 % respondentů, přičemž mezi staršími to bylo 15 %. Systém výzkumů se za ta léta změnil a od roku 1990 je do nich zařazena otázka, jak by respondenti pomocí škály označily svůj vztah ke skupinám obyvatel žijícím v České republice. Od roku 2013 se na předních příčkách nejvyšší sympatie objevují jako první Češi, hned po nich Slováci a s odstupem následují Poláci. Co se týče Židů, drží se v první polovině tabulky a procento sympatií, které k nim Češi chovají, se pohybuje kolem 31%, přičemž téměř polovina odpovědí se koncentruje do střední kategorie „neutrálního postoje“. Romové jsou na tom

podstatně hůře s mírou sympatií kolem 4% a s nejčastěji volenou odpovědí „velmi nesympatičtí“, za nimi už jsou pouze Arabové.

Výzkum Naše společnost, CVVM z března 2017 zkoumal postoje detailněji s ohledem na věk, vzdělání, místo bydliště nebo spokojenost se životem. Z hlediska pohlaví se sympatie významně neliší, ovšem důležitou proměnnou je právě věk. V případě Romů rozdíl mezi vyjádřenými sympatiemi v různých věkových skupinách není příliš znatelný, pouze ve věku 30-44 je míra nesympatií vyšší než jinde. U Židů je rozdíl znatelný v nejmladší věkové skupině od 15 do 29 let, která má nejvyšší podíl zvolené kategorie nesympatičtí a zároveň nejčastěji projevuje neochotu sdílet sousedství s Židy.

Ve většině zemí se ukázalo, že s výší vzdělání klesá míra vyjadřovaných předsudků a zároveň se zlepšuje hodnocení jiných národností a etnik. To ovšem nelze tvrdit v případě České republiky (a dalších středo a východoevropských zemích), protože zde vzdělání natolik významnou roli nehraje. Ve vztahu k Židům se vzdělání projevuje očekávaným způsobem, tedy že s výší vzdělání klesá pravděpodobnost, že bude zvolena odpověď „nesympatičtí“. Míra nesympatií vůči Židům v České republice u jedinců se základním vzděláním je tak 22,5%, naproti tomu u vysokoškolsky vzdělaných je to 13,2% nesympatií. U vztahu k Romům negativní vztah nejčastěji vyjadřují lidé se středním vzděláním, poté vysokoškolsky vzdělaní a nejnižší míru nesympatií vyjadřují lidé se základním vzděláním. Dle autorů na to na jedné straně může mít vliv vzdělání, které zmírňuje negativní hodnocení a na straně druhé pozitivní vliv kontaktů mezi většinovou společností a Romy, které pravděpodobně bývají u lidí se základním vzděláním častější.

Co se týče vlivu místa bydliště, vychází nejhůře obyvatelé z Prahy, kteří nejméně často deklarovali sympatizující postoje a zároveň měli největší podíl respondentů vyjadřujících negativní postoj jak k Romům, tak k Židům. Sympatizující postoje nejčastěji vyjadřovali obyvatelé Moravy, nejméně negativních postojů vůči Židům se nacházelo v odpovědích respondentů z Čech. Obecně jsou obyvatelé Prahy považováni za nejliberálnější mezi obyvateli ČR, a tak jsou tyto výsledky poměrně překvapivé.

Svou roli v postojích lidí hraje také spokojenost se životem. Respondenti, kteří uváděli spokojenost se svým životem, uváděli zároveň i pozitivnější postoj k Židům. U Romů tento vztah není tolik zřetelný, protože lidé, kteří k nim nejčastěji udávali nesympatie,

se svým životem nejsou ani spokojení ani nespokojení. Dalo by se říci, že nespokojenost s vlastním životem je předpokladem pro vznik předsudků a negativních postojů.

Známost nebo přátelství s Romem je faktor, který autoři našli jako jediný významně ovlivňující vztah vůči Romům. Pokud respondent má známé nebo přátele mezi Romy, jeho vztah vůči nim to ovlivňuje směrem k lepšímu, není to změna celého postoje z negativního na pozitivní, ovšem posun směrem k lepšímu vnímání.

Dle autorů se antisemitismus ve smyslu jednoznačných antipatií u nás nevyskytuje v příliš vysoké míře, ovšem od devadesátých let lze zaznamenat nárůst podílu nesympatizujících lidí, přičemž nejnovější data ukazují, že největší podíl lidí s negativním postojem se nachází mezi nejmladšími respondenty od 15 do 29 let a spíše ve větších městech, zejména v Praze. Naproti tomu negativní postoje vůči Romům jsou hluboce zakotveny a s časem se příliš nemění (v případě medializovaných jevů spíše k horším) a anticiganismus je tak rozšířen napříč celou českou společností. Dalo by se říci, že antisemitské postoje jsou k dalším vlastnostem respondentů v těsnějším vztahu, na rozdíl od postojů k Romům, kdy jedinou výjimku představuje osobní známost nebo přátelství s Romem, ale jiné s nimi souvisejí většinou velmi málo.

Sympatie a antipatie, které člověk vyjadřuje, jsou závislé na sociálních charakteristikách a dalších postojích a názorech, nejsou tak něčím zcela individuálním. Zastávané postoje jsou ovlivněny zkušenostmi, osobními rysy a bezesporu i socializací. Svůj podíl hrají také informační média a generační zkušenosti a další sociální fenomény. Podle autorů je pravděpodobné, že sklon k předsudečnému myšlení je součástí vrozené výbavy člověka, ovšem úsilím jedinců a společnosti by měla být snaha a schopnost předsudky reflektovat (Vávra a Čížek in Hoření et. al., 2018).

5. Shrnutí teoretické část

Práce se zaměřuje na to, jak jsou postoje ovlivněné sympatiemi a nesympatiemi a jakou roli v nich hrají stereotypy a předsudky. Hluběji je zkoumán postoj vůči Romům a Židům pohledem Pražanů ve věku od 18 do 29 let. V teoretické části se tak snažím vyzdvihnout oblasti, které jsou pro výzkum relevantní.

V první části teoretického ukotvení se dozvídáme, že postoj je systém hodnocení, emočních pocitů a technik jednání, přičemž hodnocení se pohybuje od naprosto pozitivního k naprosto negativnímu vztahu a předmětem hodnocení může být myšlenka, událost, věc i bytost. Díky postojům můžeme mimo jiné vyjádřit, jaké hodnoty zastáváme, usnadňují také zvládnutí konfliktů a náročných životních situací, svou roli hrají také v sociálním přizpůsobení, především ve zvyšování skupinové pospolitosti a posilování sociálních vztahů. Dále se dozvídáme se, že stereotyp ospravedlňuje přijímání nebo odmítání určité skupiny, nebo za pomoci třídění a výběru zjednodušuje naše vnímání a uvažování. Většina sociálně relevantních stereotypů zahrnuje více atributů, které mohou být psychické, fyzické, kulturní, sociální a ekonomické. Předsudek jakožto antipatie vychází z chybné a strnulé generalizace, k jejímuž vzniku stačí trocha důkazů, a v případě že nejsou přehodnoceny ani vlivem nových poznatků, stává se z předčasného soudu předsudek. Dozvídáme se ovšem, že postoje k sociálním skupinám nejsou pouze negativní a že předsudky představují komplex, je tedy možné aby se vyskytovaly samostatně pozitivní i negativní emoce současně, ovšem dle aktuálních mezinárodních výzkumů jsou předsudky vyjadřovány spíše na základě absence pozitivních emocí, než pomocí negativních emocí. Stereotypy mohou, ale nemusí mít emoční doprovod a velmi často ústí v předsudek. Diskriminace to poté všechno promítá do konkrétních forem chování lidí, může se jednat o odpírání přístupu ke vzdělání, práci, zdrojům nebo statusům nebo o neverbální projevy distancování.

Další část teoretického ukotvení je věnována vztahu mezi postoji a chováním. Zde se na základě provedených výzkumů dozvídáme, že postoje vyjádřené verbálně se mohou lišit od postojů, o nichž svědčí naše chování. Do vztahu mezi postoji a chováním vstupuje řada interferujících proměnných. Na chování mají tak vliv biologické potřeby, schopnosti nebo úroveň aktivity, mimo to i předpisy či požadavky vyplývající ze sociální role, sociální konformita a další. Při vyslovení postojů hrají roli sociální strategie a sociální omezení, ovšem je třeba brát ohled na sociální tlaky a další postoje.

V předposlední části je vymezen pojem sympatie a nesympatie. Dozvídáme se, že sympatie je charakterizována jako náklonnost k někomu nebo něčemu a je často srovnávána s atraktivitou, zatímco nesympatií rozumíme nelibost či nechut'. Platí, že osoby, které vyvolávají příjemné pocity, jsou považovány za nejvíce atraktivní, a tak máme tendenci se s nimi nejvíce stýkat. Důležitým faktorem sympatií je podobnost, a tak nás lidé, o kterých si myslíme, že se nám podobají, přitahují častěji, přičemž čím více se názory, hodnoty a myšlenky shodují, tím spíše člověka budeme shledávat sympatickým.

Poslední část se věnuje postojům vůči Romům a Židům v současné české společnosti. Z výsledků posledních výzkumů se dozvídáme, že v nejmladší věkové kategorii od 15 do 29 let se vyskytuje nejvíce negativních postojů vůči Židům. Negativní postoje vůči Romům jsou hluboce zakotveny napříč celou českou společností, ovšem osobní zkušenost s nimi postoj ovlivňuje směrem k lepšímu. Překvapivé také bylo zjištění, že nejvíce vyjádřených nesympatií vůči Romům a Židům bylo ve velkých městech, zejména v Praze.

EMPIRICKÁ ČÁST

1. Metodologie

1.1 Cíl výzkumu

Inspirací k provedení výzkumu se stala rozsáhlá studie vydaná v roce 2018 Ústavem pro studium totalitních režimů a Sociologickým ústavem AV ČR, která mimo jiné také zjišťovala postoje českých obyvatel vůči Romům a Židům. Z šetření vyplynulo, že nejvíce negativních postojů se nachází mezi nejmladšími respondenty od 15 do 29 let a také že nejrozšířenější negativní postoj k Židům je ve větších městech, zejména v Praze. Cílem mého výzkumu tak bylo zjistit, jak participanti rozumějí sympatiím a nesympatiím, jak vnímají jejich roli v každodenním životě a jaké postoje mají participanti k Romům a Židům a jak subjektivně souvisejí s jejich pojmáním sympatií a nesympatií a zda se v jejich postojích objevuje vliv předsudků a stereotypů.

1.2 Metoda

S ohledem na cíl výzkumu a charakter tématu byl zvolen kvalitativní přístup k šetření, pomocí kterého je možno získat hlubší a podrobnější vzhled do zkoumaného problému (Hendl, 2005). Uplatněna byla technika polostrukturovaných rozhovorů, díky kterým měli participanti větší prostor pro vyjádření a já jakožto tazatel volnost pro improvizaci (Zandlová, 2015).

Pro rozhovory byl předem připravený scénář (Příloha 1), jež specifikoval okruh témat a otázek, kterým jsem se chtěla společně s participantem věnovat. V průběhu rozhovoru se objevovaly i další vedlejší otázky nebo byly pokládány doplňující otázky, tak aby bylo zaručeno správné porozumění. Rozhovor měl několik částí, které byly uspořádány v logickém sledu.

- I. V první části bylo zjišťováno, jak participanti vnímají sympatie/nesympatie, které vlastnosti, chování, myšlení a zvyky shledávají sympatickými a jak se chovají v přítomnosti člověka, který je jim sympatický a následně jakou roli ve svém životě sympatii přikládají. To samé bylo zjišťováno i v případě nesympatií.

- II. Ve druhé části byly zkoumány asociace ke slovu cizinec, co si pod tímto pojmem participant představí a jaké jsou jeho/její osobní zkušenosti. Snahou bylo rovněž zjistit, jakou konkrétní emoci mají tendenci přiřadit ke konkrétnímu národu, národnosti, etnické skupině nebo náboženskému vyznání.
- III. Ve třetí části byla zaměřena pozornost na asociace ve vztahu k Romům, resp. co si pod slovem Rom participant/ka jako první vybaví, jak se cítí při vyslovení, jaké si myslí, že mají vlastnosti, vzhled, koníčky, sny nebo jak vypadá jejich dům a auto. Pozornost byla zaměřena i na jejich osobní zkušenosti, zdali pokud jsou pozitivní, najdou-li se i negativní a naopak. Zajímalo nás dále, jestli mají mezi Romy přátele nebo známé nebo jestli je neměli v dětství. Nakonec bylo zjišťováno, co je participantům na Romech sympatické a co nesympatické. Stejně okruhy otázek se týkaly i postojů vůči Židům, přičemž aby byla zaručena otevřenost a nevyčerpanost participantů u obou témat, začalo se u poloviny z nich otázkami o Romech a u druhé otázkami o Židech.
- IV. V další části šetření jsme se zaměřili na otázku sousedství, kdy byla participantovi představena situace, že by měl bydlet v jednom domě s arabskou, romskou, židovskou, českou a slovenskou rodinou. Cílem bylo porozumět obavám a očekáváním, jak by tyto problémy vypadaly a jak by je participant deklarativně řešil. Opomíjeny nebyly ani pozitivní situace, které by mohly nastat a jestli se participant/ka již setkal/a se sousedskými problémy a s kým byly.
- V. Participantům byla předložena část dotazníku (Příloha 2), jež pocházel ze studie Naše společnost z března 2017 a výsledky z něj jsou zveřejněny ve studii vydané Ústavem pro studium totalitních režimů a Sociologickým ústavem AV ČR ze začátku roku 2018. Následně byl participantům předložen článek z i.rozhlas.cz (Příloha 3), jež výsledky studie shrnoval, na které byl zjišťován názor participantů.
- VI. Poslední částí byla diskuse nad přesnými výsledky studie v podobě tabulek, při níž bylo zjišťováno, zdali si participant myslí, že má na postoj člověka vliv nejvyšší dokončené vzdělání, zaměstnání, životní úroveň, spokojenost se životem, věk nebo místo bydliště.

S ohledem na cíle šetření byly analyzovány ty části výpovědí participantů, které se dotýkaly zkoumání sympatií a nesympatií, a jak se projevují v postoji vůči Romům a Židům. Zbylá data se stala pouze pomocnými při osvětlení některých názorů.

1.3 Výběr vzorku

Výběr vzorku byl stanoven na základě výsledků studie vydané Ústavem pro studium totalitních režimů a Sociologickým ústavem AV ČR, kde vyšlo najevo, že nejvíce negativních postojů mají lidé mezi 15 a 29 lety, lidé z Prahy a částečně i lidé s maturitou a vyšším vzděláním, proto bylo zvoleno umělé vytvoření vzorku a účastníci byli vybíráni podle kritérií, které vyplývaly z předešlé studie, a tak i mých výzkumných záměrů (Hendl, 2005). Byla stanovena následující kritéria účelového výběru: (1) věk mezi 18-29 lety (2) místo narození Praha (3) minimální vzdělání maturita.

K naplnění následujících kritérií byla zvolena metoda sněhové koule prostřednictvím sociální sítě Facebook. Do Facebookových skupin byla umístěna pozvánka k účasti ve výzkumu (Příloha 4), kde byly upřesněny podmínky účasti a základní cíle práce. Byly osloveny facebookové skupiny vysokých škol FHS UK, HTF UK, VŠCHT, ČVUT, VŠE, ČZU nebo Bydlení a spolubydlení Praha.

Na základě kritérií bylo do výzkumu vybráno 12 lidí, 6 mužů a 6 žen, všichni narozeni či od útlého dětství žijící v Praze.

Daniel, 21 let, v době výzkumu ve 3. ročníku bakalářského studia na Fakultě humanitních studií UK, brigádně číšníkem v restauraci v centru Prahy.

David, 19 let, v době výzkumu v maturitním ročníku gymnázia na Praze 10, hokejista.

Milan, 25 let, v době výzkumu inženýrské studium na ČVUT, Fakulta elektrotechnická, obor energetika.

Filip, 24 let, v době výzkumu ve 3. ročníku bakalářského studia na VŠE, pracuje v bance na personálním oddělení.

Dalibor, 23 let, v době výzkumu ve 2. ročníku bakalářského studia na Fakultě humanitních studií, pracuje v oboru financí a finanční správy v neziskové organizaci a poradenské společnosti.

Hynek, 20 let, v době výzkumu v 1. ročníku bakalářského studia na Fakultě sociálních věd, obor Mezinárodní teritoriální studia, katolík.

Jitka, 28 let, vystudovaná inženýrka na ČVUT v oboru biomedicínský inženýr a bakalářka na UK v oboru ortotik-protetik, v době výzkumu pracovala jako lektorka na středních školách a protetička.

Magdaléna, 23 let, v době výzkumu v 1. ročníku magisterského studia Fakulty sociálních věd UK, obor mediální studia, v době výzkumu působila na stážích v různých médiích, bloggerka.

Barbora, 29 let, vystudovaná magistra na ČZU v oboru zootechnika, v době výzkumu pracovala v mezinárodní firmě v oddělení administrativy.

Kateřina, 22 let, v době výzkumu v 1. ročníku magisterského studia na Fakultě matematicko-fyzikální UK, obor pravděpodobnost, matematická statistika a ekonometrie.

Lucie, 24 let, v době výzkumu ve 3. ročníku bakalářského studia Fakulty životního prostředí, ČZU.

Veronika, 25 let, vystudovala Mezinárodní konzervatoř s maturitou, obor herectví, v době výzkumu pracovala v divadle jako operní a divadelní režisérka.

Rozhovory probíhaly na místě, které si určil participant, nejčastěji v kavárně mimo doslech ostatních. Každý byl před začátkem rozhovoru seznámen s jeho účelem v rámci bakalářské práce, také jak bude celý probíhat a jaké má jednotlivé části. Každý byl také obeznámen s jeho anonymizací a všichni svou účast ztvrdili svým podpisem v informovaném souhlasu (Příloha 5). Výzkum byl proveden na jaře roku 2018.

1.4 Technika sběru dat a analytické postupy

Každý rozhovor trval zhruba hodinu a půl až dvě hodiny podle participantovy otevřenosti. Pro zaznamenání odpovědí byl se souhlasem všech zúčastněných použit digitální záznamník (mobilní telefon s funkcí diktafonu). Po každém rozhovoru byla nahrávka zkontrolována, uložena a následně přehrána, načež byly vytvořeny poznámky, které vysvětlovaly komentáře nebo situace, které by již bez kontextu nemusely být pochopeny.

Základní materiál pro analýzu dat poskytla transkripce textu (Příloha 6), která proběhla zpravidla do dvou dnů od uskutečnění rozhovoru. V prepisech rozhovorů nejsou obsaženy části, kdy se participant nevyjadřuje k tématu a další části, které jsou pro výzkum nepodstatné. Při prepisu byly již barevně označeny první segmenty, jež oddělovaly jednotlivá témata rozhovorů. Pro zjednodušení a rychlejší orientaci v datech byla také vytvořena tabulka s jednotlivými tématy a heslovitým názorem každého participanta. Takto připravená data byla převedena do tištěné verze.

Pro analýzu dat byla zvolena metoda otevřeného kódování, které obnášelo rozebrání údajů na jednotlivé části, jež byly prostudovány, porovnány, což v datech následně ukázalo různé podobnosti a rozdíly. Bylo vytvořeno prvních několik kategorií jako například „co znamená sympatie a nesympatie“, „postoje k sympatickým a nesympatickým lidem“ nebo „role sympatie a nesympatie v každodenním životě“. Rozhovory byly kódovány po odstavcích nebo po větách, kdy byly pojmenovány hlavní myšlenky participantů a zapsané na okraj. Několik určitých kategorií již bylo nadefinováno, a tak bylo již možné analyzovat jednotlivé souvislosti kolem nich. Následovalo porovnávání jednotlivých výpovědí participantů, tvoření poznámek a kladení si otázek, což umožnilo se získanými informacemi dále pracovat, aby mohla vzniknout finální zpráva s výsledky (Strauss a Corbin, 1999).

2. Výsledky

2.1 Sympatie a nesympatie

2.1.1 Subjektivní chápání pojmu sympatie a nesympatie

Otázka, co si vybaví pod pojmem sympatie, a jak by někomu vysvětlili, co sympatie znamená, měla ozřejmit individuální konstrukt pojmu sympatie u participanta.

Z výpovědí participantů vyplynulo, že se sympatiemi mají vždy spojené pozitivní emoce a pocit, který ani nedokáží popsat, odkud pochází. Například Kateřinu jako první napadne intuitivní pozitivní vztah nebo pocit k něčemu nebo někomu, který není úplně racionální. Veronika i Milan to vidí jako určitou náklonnost, kterou člověk buď cítí, nebo necítí. Lucie, Magdaléna i Hynek uvádějí, že se sympatickým člověkem se cítí komfortně, dobře, uvolněně a vesele.

„Je to nějaký pozitivní pocit, kterej člověk pociťuje, když se s jiným člověkem setká poprvý nebo pokaždý. Asi je to založený na více faktorech, možná jako vzhled a vystupování a intonace hlasu, nějaký neverbální projevy třeba a většinou je to taková ta chemie, co mezi lidma prostě funguje. Vedle sympatickýho člověka mám pocit, že mě to nabíjí energií, mám hned dobrou náladu.“ (Jitka)

Při otázce, co si jako první vybaví při nesympatii, a co podle nich znamená, se participanti shodují, že se jedná především o negativní postoj, pocit i první dojem. Lucie si myslí, že nesympatie znamená pocit, že si s někým nerozumí, něco jí na daném člověku vadí a může se to týkat vzhledu i chování. Stejně tak Dalibor říká, že je to počátek negativní emoce, člověk mu na první pohled nesedne, protože mu něco vadí na jeho chování, z čehož vyplývá i nechuť se s ním bavit. Kateřina shledává nesympatii synonymem k nelibosti, zatímco Veronika i Magdaléna se shodují, že z nesympatie může i velmi snadno vzniknout nenávisť.

Barbora to popisuje slovy:

„Když třeba mě je někdo nesympatickej, tak většinou je to moje neochota vůbec s ním začít komunikovat, protože z něj prostě vyzařuje něco, co mi říká, že to nepude. Je to spíš takový negativní vnímání toho člověka.“

Jitka nesympatie chápe takto:

„Pocit toho, že mam jít od toho člověka pryč nebo si držet nějakou odstup, aby mi nějak nebylo ublíženo, tak bych to asi popsala.“

2.1.2 Sympatické a nesympatické vlastnosti

V další části mě zajímalo, jaké vlastnosti považují participanti za sympatické a jaké za nesympatické, které dále měli rozvést na chování, zvyky nebo myšlení.

Při tématu sympatických vlastností participanti nejčastěji přikládali význam především upřímnosti, otevřenosti a celkové slušnosti. Hned poté to byl pozitivní přístup a myšlení. Daniel konkrétně jmenoval dobrou vůli, chuť do života a pozitivní přístup k věcem. Jitka zmiňuje, že je důležitá i energičnost, a když je na první pohled znát, že *„toho člověka baví existovat tady.“*

Filip to rozvádí takto:

„Jako hlavní vlastnosti, který jsou mi na lidech sympatický, bych uvedl přátelský a pozitivní přístup k životu, pozitivní duch celkový a vstřícnost vůči ostatním lidem, ale hlavně to, že ten člověk musí být celkově pozitivní a usměvavý.“

Dalším důležitým faktorem u sympatického člověka participantů shledali určitý typ inteligence nebo všeobecného přehledu. Podle Daniela by se člověk měl chtít učit novým věcem, vzdělávat se, objevovat a neměl by žít v bublině, aby mu byl sympatický. Dalibor to považuje za důležité, protože pak si může s kýmkoli popovídat o čemkoliv, zahrnuje k tomu i mediální gramotnost, tedy aby si člověk uměl ověřit informace.

Neodmyslitelnou součástí sympatického člověka je podle participantů i smysl pro humor. Magdaléně se líbí, když jsou lidé usměvaví a vtipní, *„když nejsou nudní a takový zaražený.“* David zmiňuje, že má černý smysl pro humor a je mu sympatické, když ho má s ostatními lidmi společný.

Společné zájmy a názory jsou podle participantů dalším významným faktorem sympatie. Podle Filipa čím rozdílnější názory lidé mají, tím menší sympatie mezi nimi jsou. Pokud má daný jedinec odlišný pohled na věci, které jsou pro něj důležité a zásadní a názory se hodně odlišují, pak sympatie rapidně klesá.

„Tam je důležitější ten faktor, když je něco společného, že to ty lidi spojuje, tak to vede potom k té sympatii.“ (Hynek)

Někteří participantů přikládají význam i fyziologickým znakům člověka a jeho celkovému vzhledu nebo upravenosti při rozhodování, zda jim je sympatický. Jitka například přikládá význam podobnému životnímu stylu, když je člověk na první pohled upravený. Dalibor zase považuje za důležité držení těla, z kterého vyzařuje zdravé sebevědomí. Kateřina považuje za důležitý i tón hlasu, jak člověk mluví a celkové vystupování při konverzaci nebo interakci. Říká také, že je sice důležité jak se daný člověk chová k ní samotné, ale také jak se chová ke svému okolí, například k personálu v restauraci.

Na otázku, které vlastnosti jsou participantům nesympatické, uváděli opaky sympatických jako neupřímnost nebo negativní postoj, se kterým mají spojenou určitou zapšklost, jak říká Barbora nebo zachmuřelost, kterou jmenuje Daniel. Lucie to rozvádí názorem:

„Nemám ráda lidi, který na tebe okamžitě hoděj depku, že okamžitě říkaj negativní věci, že bude všechno špatně a tak.“

Další větší skupinou vlastností, které participanté zmiňovali v souvislosti s nesympatií, byla povrchnost, arogance, namyšlenost, sebestřednost nebo panovačnost. V souvislosti s těmito vlastnostmi uváděli také pomluvy, lži nebo přetvářku.

„Je mi nesympatický myšlení si, že všechno umim, přičemž neumim.“ (David)

„Vadí mi, když se někdo chová povýšeně. Když třeba přijdeš do nového kolektivu a někdo na tebe úplně blbě kouká, že vidíš, že se mu nelíbíš, to mi hodně vadí.“
(Lucie)

„Je mi nesympatické pokud se člověk snaží působit, jakože svým jednáním prospívá všem, ale v zásadě stejně sleduje jen svůj zájem.“ (Filip)

Tvrdohlavost a zarputilost jsou další vlastnosti, které se u participantů objevují v souvislosti s nesympatií. Milan tuto myšlenku rozvádí tak, že je mu nesympatické, pokud si člověk nenechá poradit, a to i v tom případě, že mu radí člověk zkušenější, který dané problematice rozumí. Stejně tak Barboře není sympatické, pokud člověk není schopen změnit názor, i když ho okolí utvrzuje, že nemá pravdu. Jitka a Hynek tuto myšlenku dále rozvádí s názorem, že jim není sympatický jakýkoliv extrémismus.

„Jsou vyhraněný vůči všemu, maj svůj názor a jinej prostě nepřijmaj a stojí si za svou pravdou a tu protěžujou a prostě se za ní bijou.“ (Jitka)

S extrémismem souvisí agresivita. Všichni participanté se shodují, že nemají rádi konflikty, a proto osoby, jež je vyhledávají, shledávají krajně nesympatickými.

Mezi dalšími zmiňovanými nesympatickými vlastnostmi se poté nacházela kupříkladu i netrpělivost, neohleduplnost, nerespektování, netolerantnost, sobectví nebo vlezlost.

Hynek shrnuje nesympatického člověka takto:

„Když je někdo protivnej, když tě někdo štvě, když si s někým nerozumíš, na ničem se nedohodnete, nic nemáte společnýho.“

2.1.3 Postoje k sympatickým a nesympatickým lidem

V této části jsem zjišťovala, jak se participant chovají k sympatickým a nesympatickým lidem, jak s nimi jednají, jak na ně působí první dojem a zda ho dokáží změnit nebo jak vnímají přetvářku.

V případě, že je participantům jedinec sympatický, shodují se, že se snaží dát mu sympatie dostatečně najevo. Například zmiňují, že se chovají mile, vřele nebo přátelsky. Mimo to se sympatickým člověkem i mnohem více komunikují, jak říká Dalibor, mají mnohem více „*prořízlou pusou*“ a zároveň se mnohem více usmívají, jsou uvolněnější, přirozenější a Kateřina dodává, že jí komunikace se sympatickým člověkem přijde i jednodušší.

„Hodně máchám rukama, hodně se směju a mám obecně spíš takovej optimistickej postoj, ne že bych byla nějak uzavřená a stála stranou, právě se zapojuju do hovoru, většinou až moc.“ (Barbora)

„S někým sympatickým se většinou usmívám, většinou to ve mně navozuje ten pocit dobrý nálady, mám otevřený gesta rukou, občas si všimnu, že i zrcadlim toho druhýho člověka, ty jeho gesta nebo postoje.“ (Jitka)

Někteří participant uvedli, že pokud při interakci shledají svůj protějšek sympatickým, snaží se to samé vzbudit i u něj.

Hynek to vysvětluje se slovy:

„Když je ti někdo sympatickej, tak případný sympatie nechceš ztratit, tak se prostě chováš jako on, takže si dávám víc záležet, abych nepůsobil třeba nepříjemně, abych ho od sebe neodradil. Když vidíš nějaký chování, který ti přijde sympatický, tak ho děláš taky, abys ukázal, že seš taky takovej.“

V neposlední řadě participant zmiňují, že se sympatickým člověkem chtějí trávit více času a kontakt s ním a jeho společnost přímo vyhledávají, na setkání se těší a plánují společné akce v dlouhodobém horizontu. Uvádějí, že sympatickému člověku také říkají osobnější informace a dovolí si před ním i negativní emoce, Veronika například zmiňuje, že

pokud negativní emoce ukáže před nesympatickým člověkem, vnímá to jako svojí slabost, ovšem k sympatickému se právě emoce nebojí ukázat. Pokud se jedná o první setkání se sympatickým člověkem, uvedli participanti, že se snaží ho více poznat, zajímají se o to, co ho baví nebo co dělá a zároveň projevují zájem o další setkání. Michal například v případě, že se sympatickým člověkem má pracovní vztah, snaží se vybudovat vztah pracovní-přátelský častějším scházením mimo práci.

Filip to shrnuje slovy:

„Lidi, kteří mi jsou sympatictí, se snažím zahrnout do okruhu lidí, se kterými jsem dlouhodobě v kontaktu a snažím se jim to dát najevo a snažím se ten kontakt udržovat, ačkoli někdy je to náročné, protože těch lidí postupně přibývá.“

Co se týče postojů k nesympatickým lidem, všichni participanti jsou zajedno, že se kontaktu s nimi mnohem častěji spíše vyhnou a pokud k němu dojde, snaží se ho co nejdříve ukončit. Všichni se shodují, že dodržují pravidla slušného chování, ovšem zároveň jsou při interakci odměřenější, spíše formální a neusmívají se. Například David i Jitka si uvědomují, že při interakci se od jedince spíše oddalují, nebo stojí stranou, kříží ruce a vyhýbají se očnímu kontaktu. Magdaléna přiznává, že mimo to i někdy otráveně protočí oči v sloup.

„Několikrát mi bylo řečeno, že vypadám jako protivně, asi se tvářím kysele, evidentně mi to je vidět z očí, když je mi někdo nesympatický.“ (Jitka)

„Je mi nepříjemnej kontakt s tím člověkem, už když vim, že se s nim budu muset bavit, tak už mě to otravuje, netěším se na to, snažím se to oddalovat.“ (Milan)

Když je mi člověk nesympatickej, tak s nim nechci bejt, přežiju ho, když musím, ale když nemusím, tak ho nevyhledávám.“ (Magdaléna)

V rámci rozhovorů jsme se také dostali k otázce, jak participanti vnímají situace, ve kterých s nesympatickým člověkem jednat musejí, ať už je to například v práci nebo ve škole. Zde se shodují, že takový kontakt dokáží „přetrpět“ po dobu nezbytně nutnou, ale vždy záleží na okolnostech. Pokud by s daným člověkem měli pracovat nepřetržitě a v přímé blízkosti, spíš by se přikláněli k možnosti práci změnit. Také záleží na míře dané nesympatie, pokud by to byl pouze osobní pocit nelibosti, dokáží s člověkem pracovat, ovšem pokud by to přerůstalo v konfrontace či psychické nepohodlí, hledali by cestu jak z takového pracovního poměru pryč. Jitka například uvádí, že má s nesympatickým spolupracovníkem

negativní zkušenosti, které jí ovšem naučili filtrovat informace, které nesympatickým lidem sděluje, tak aby je proti ní nemohli nijak využít. Říká, že se kontaktu nijak nestraní, ale nevyhledává ho, pokud k němu dojde, jedná s nesympatickými lidmi jako s cizími, dodržuje tedy základy slušného chování, etikety a morálky, ale nenavazuje s nimi přátelský vztah.

„Vůbec se nesnažím navazovat kontakt, když teda musím třeba v práci nebo tak, tak je to vyloženě taková ta formální rovina, pozdravím, vysvětlím, co chci a pak odejdu, že bych se s nima snažila zapříst rozhovor, to ne, snažím se jim vyhýbat asi.“ (Barbora)

„Jako dokážu to přežít, ale dlouhodobě nedokážu být zaměstnán někde, kde nejsem spokojenější, na to tam trávím až moc času.“ (Filip)

„Pakliže by to bylo něco, co by mě atakovalo, jakože bych už z toho měla nějaký psychosomatický problém, že by mě ten člověk v podstatě týral a já bych nebyla schopna z toho uniknout, tak bych asi byla nucená odejít.“ (Jitka)

V souvislosti s tématem jednání z povinnosti se také nabízela otázka, jak účastníci vnímají přetvářku a zdali jí při interakci využívají. Někteří uvedli, že jí nevnímají nijak negativně a při interakci s nesympatickým člověkem jí považují jako jakousi formu slušného chování, aby tak předešli jakékoliv konfrontaci nebo konfliktu, proto zauímají neutrální postoj a baví se především o neutrálních tématech. Jiní si zase uvědomují, že se přetvářet neumí, případně, že je na nich znát, že se o to snaží.

„Záleží, co to je za člověka, může to být někdo důležitější, tak tam hraje roli nějaká ta přetvářka. Například šéf mi příliš sympatický není, ale je to šéf, tak se s ním moc bavit nesnažím, pokud nemusím, jenom se na něj usmívám.“ (Magdaléna)

„Nedokážu se přetvářet, abych vyjadřoval sympatie, který necejtím, takže se toho člověka snažím respektovat, ale nijak s ním jako nekomunikovat, nebo jen v rámci toho, co je potřeba.“ (Filip)

„Já se snažím maskovat, že se mi někdo nelíbí tím, že se snažím být milá, ale prej je to na mě strašně vidět, takže vypadám strašně falešně.“ (Veronika)

„Jo já se přetvařuju, abych zbytečně nevyvolával konflikt, radši přikyvuju.“ (Hynek)

Další téma, které jsme probírali, se týkalo prvního dojmu, jak na participanty působí a zdali jsou ochotni ho změnit. Většina se shoduje, že se snaží nedat na první dojem, ovšem poté někteří uvažují, že ne vždy je jednoduché se jím nenechat ovlivnit. Část ovšem rovnou přiznává, že jsou prvním dojmem silně ovlivněni. Ovšem Dalibor uvádí, že na první dojem nedá, protože člověk, který je na něj nepříjemný a je mu tedy nesympatický k tomu může mít své důvody, proto si názor tvoří až při druhém setkání. Stejně tak Kateřina se snaží nedat na první dojem, protože ví, že někteří lidé nemusí svým vystupováním působit pozitivně, což ovšem nemusí odpovídat tomu, jací ve skutečnosti jsou. Uvádí to na příkladu, že jí mnohdy není sympatické, když je někdo příliš upovídaný, ale že ví, že za jednou negativní vlastností může být i mnoho jiných pozitivních vlastností. Stejně tak tón hlasu některých lidí jí zní povýšeně, ale ví, že skutečnosti takový být nemusí.

„Jako každé si myslím, že umím odhadovat lidi, ale беру to jako s rezervou ten první dojem, hodněkrát se mi už prokázalo, že sem se v prvním dojmu mýlil. Zjistil sem, že lidi sou hodně nepředvídatelný a někdy se ukáže, že je člověk úplně jiné, než sem si myslel, v dobrým i špatným smyslu.“ (Filip)

„Ta sympatie bývá na první pohled no, je to blbý, ale je to tak. Samozřejmě třeba potom ten názor změním, ale někdy je to fakt jakože to nesesedne od začátku, taková ta prvotní věc.“ (Lucie)

„Většinou dám na první dojem a většinou se nemýlím, je to jako nějaká intuice a většinou když ten první dojem nebo něco jako funguje, tak potom funguje i spolupráce nebo přátelství a funguje to i dlouhodobě.“ (Jitka)

Co se týče změny postoje, participanti uvádějí, že jsou jí většinou schopni, ale častěji se jim stává, že se ze sympatického člověka stane nesympatický, než naopak. Například Lucie uvádí, že se to může změnit, pokud se daný jedinec začne chovat v rozporu s jejím osobním přesvědčením. Jitka to vidí podobně, ale dodává, že se může stát sympatickým i nesympatický člověk poté, co ho lépe pozná a zjistí, že prvotní nesympatie, byly výsledkem nějakého nedorozumění, ale příliš se s tím nesetkala. Barbora říká, že pokud se s nesympatickým člověkem stýkat musí, snaží se postupem času najít něco sympatického, nějaké společné téma nebo zájmy, aby jí to každodenní kontakt usnadnilo. Ovšem také říká, že hodně záleží i na snaze druhé osoby, pokud nejeví zájem najít společnou řeč, ztrácí ho

i ona sama. Názor, že pokud se participanti s danou osobou stýkat musejí, jsou schopni se k sympatiím propracovat, se opakuje často.

2.1.4 Role, kterou participanti připisují sympatiím a nesympatiím v životě

Participanti se do jednoho shodují, že sympatie a nesympatie hrají v jejich životech významnou roli, někteří po našem rozhovoru až s podivem zjišťují, že poměrně velkou. David vztahuje sympatie a nesympatie k hokejové šatně, kde se často pohybuje, a kde jejich roli nelze zapřít, odvíjí se od nich kontakt mimo šatnu, ale i průběh hry. Říká, že ho to připravuje na budoucí život, ve kterém mnohdy bude muset čas trávit i s lidmi, kteří sympatičtí nejsou, a tak s nimi bude již umět spolupracovat. Veronika myšlenku rozšířila i na širší pole působnosti a uvedla, že sympatie jsou velmi důležité, protože je musí získat každý člověk, který potřebuje něčeho dosáhnout, a tak hrají roli v mnoha sférách našich životů.

„Sympatie jsou pro mě hodně důležitým měřítkem, podle kterého určuju svůj přístup k lidem ve svém okolí a díky němu si vybírám a třídím lidi, který si kolem sebe držím.“ (Filip)

„Jsou pro mě důležité, chci se cítit dobře, takže pokud je někdo nebo něco nesympatický, tak to nechci mít úplně v blízkosti, tím pádem je to důležitý.“ (Lucie)

„Hraje pro mě důležitou roli, když je mi člověk nesympatickej, tak se s ním nerad bavím, naopak pokud je mu sympatickej, tak mi s ním nevadí dělat cokoli, i nepříjemnou práci se sympatickým člověkem budu dělat radši, než s nesympatickým člověkem.“ (Milan)

„Ten význam je nesporný, jsou všude, vždycky, v každé interakci, s novým člověkem i s nějakým stávajícím.“ (Daniel)

Shrnutí

Sympatie a nesympatie pocházejí ze subjektivních pocitů a vyvolávají mnoho asociací. Z výpovědí participantů vyplývá, že právě pozitivní a příjemné pocity, pocity radosti a dobré nálady jsou oněmi rozhodujícími faktory při zhodnocování lidí v jejich blízkém okolí. Svůj podíl proto nesou především při vytváření a udržování vztahů a společenských vazeb. Právě asociace se vztahy byla zmiňována nejčastěji, pouze v pár

případech byla zmíněna i asociace s věcmi, což naznačuje, že sympatie i nesympatie pociťujeme především k lidem. Typickými projevy chování vůči sympatickým lidem se ukázaly být především úsměv, celková uvolněnost a přirozenost při interakci. Mimo to se participanti shodují, že své sympatie se snaží dát najevo a vyvolat stejné pocity i u protější strany. Významným ukazatelem v chování je ovšem komunikativnost, je tedy možné, že čím vyšší míru sympatie u člověka shledáme, tím větší komunikativností oplýváme, naopak čím nižší sympatie je, tím hůře se nám hledá společná řeč a spíše se člověku straníme. Rozhodujícím subjektivním faktorem je právě ono společné, ať už je to koníček, názor, smysl pro humor nebo společné pohlížení na svět. Na základě výpovědí participantů se lze domnívat, že typicky sympatický člověk by měl být usměvavý, pozitivní, upřímný, chytrý a na první pohled upravený a zdravě sebevědomý. Charakteristika participantů ani jednou neobsahovala souvislost s pohlavím nebo rasou, lze tedy uvažovat o tom, že v sympatiích svou roli nehrají. S čímž souvisí, že v dalších částech rozhovoru participanti deklarovali vysoké sympatie vůči cizincům, se kterými většinou měli pozitivní zkušenosti.

V souvislosti s nesympatiemi byl nejčastěji spojován pocit nechuti (nechuť se s člověkem setkat, nechut s člověkem udržovat kontakt, chuť odejít) nebo pocit celkové negativity. Typickým projevem chování s nesympatickým člověkem se ukázal být především únik, stranění se, případný neutrální postoj po dobu nezbytně nutnou. Participanti uvažují, že v případě, že s nesympatickým člověkem musí působit například v práci, jsou toho schopni za využití přetvářky, čím důležitější člověk je, tím bývá přetvářka pravděpodobnější. Vždy je ovšem zachováno slušné chování, neboť agresivita a zbytečné vyvolávání konfliktů byly uváděny jako jedny z nesympatických vlastností. Na základě výpovědí participantů by se dalo domnívat, že typicky nesympatický člověk je zachmuřelý, negativní, povýšený, tvrdohlavý a pomlouvá, nebo má alespoň jednu z těchto vlastností.

Z výpovědí participantů vyplynulo, že se domnívají, že své postoje jsou schopni změnit, ačkoli častěji se tak stává spíše ze sympatie na nesympatii, nežli naopak. Zároveň vyplývá, že se mnohdy řídí prvním dojmem, a tak je možné, že se k situaci z nesympatie na sympatii ani nedostanou. Lze se domnívat, že ke změně z nesympatie na sympatii dochází pouze, pokud si člověk uvědomí, že za negativním prvním dojmem může stát chvilkové rozpoložení protějšku, nebo pokud se s ním musejí dlouhodoběji stýkat, což jim umožní daného člověka lépe poznat. Lze tedy uvažovat o tom, že by se každý člověk měl snažit

působit co nejpozitivnějším dojmem, neboť se v opačném případě může připravit o navázání nových vztahů.

2.2 Sympatie a nesympatie vůči Romům

Když se řekne Rom, většině participantů se jako první vybaví něco negativního, mnoho z nich uvedlo, že zažívají i jakýsi rozpor při vyslovení. Například Dalibor říká, že se mu vybaví „*nepracant*“, vzápětí ale dodává, že ví, že to není tak docela pravda, protože všichni Romové, kteří s ním chodili na základní školu, v současnosti pracují, ale že je vidět že spousta jiných Romů nepracuje. Vnímá to „*půl na půl, někteří jsou fajn, kdo se snaží, někteří.. to je trošku horší.*“ Zároveň uvádí, že vidí rozdíl mezi Romem a Cikánem. Dalibor by Romem nazval někoho s kým má vřelý vztah a Cikánem toho, s kým vřelý vztah nemá. Stejně tak Lucie cítí v označení Cikán negativní nádech, přijde jí hanlivé a zlé. „*Když se řekne Rom, když někdo někoho popisuje, chce ti třeba říct, kterej kamarád tam byl a takhle ho označí, tak bych to nevnímala špatně, jako když řekne, že je Cikán.*“ Říká také, že když se řekne Rom, necítí žádný špatný pocit, ovšem když se řekne Cikán, svým způsobem zpozorní. Milan na tuto myšlenku navazuje názorem, že s vyslovením slova Rom nebo Cikán se většinou pojí negativní věci, dlouho se mu nestalo, aby slyšel nějakou pozitivní. „*Když se řekne Rom, tak už vím, že bude následovat nějaká negativní věc.*“ Rozdíl v označení také vnímá, ovšem jinak než předešní participant. Tvrdí, že označení Rom je příliš korektní a oni sami se mezi sebou označují Cikáni, proto tedy v slově žádnou negativní emoci necítí a je mu i bližší je takto označovat. Většina participantů uvádí, že Romy rozlišují většinou na dvě skupiny. Milan vidí rozdíl mezi Romem ve velkoměstě a maloměstě, přičemž maloměstské vnímá pozitivněji, poněvadž jsou podle něj slušnější. Dalibor rozlišuje na pracující snaživé a nepracující, co pobírají sociální dávky, Magdaléna v nich vidí částečně „*flákače*“, ale zároveň šťastné lidi. Všichni se ale shodují, že takto rozdělit lze všechny lidi na světě. Například Filip lidi rozlišuje na hodné a zlé, kteří jsou podle něj v každé rase a pokud má člověk zkušenosti pouze se špatnými lidmi z jedné skupiny, může si potom negativní názor vytvořit na celou skupinu. On sám člověka nikam nezařazuje, dokud ho nepozná osobně.

Právě osobní zkušenost hraje ve výpovědích participantů v případě sympatií a nesympatií vůči Romům největší roli. Osobní zkušenosti se u participantů velmi různí, mnohdy pocházejí ze školního věku, kdy s nimi Romové chodili do základních škol a v tomto věku si vybavují většinou neutrální až pozitivní zkušenosti, kdy mezi Romy měli i

přátelé. Část participantů uvedla i negativní zkušenost v podobě přepadení, či potyčky, ovšem negativní vliv to na ně v současnosti nemá. S vyšším věkem zkušenosti buď klesají, nebo se objevují negativní při interakci v prostředcích městské hromadné dopravy, na ulici, kolem nádraží apod. Například Magdaléna vyrůstala v městské části Praha - Karlín, kde se s Romy setkávala ve škole i ve volném čase, teď s odstupem času říká: „*Mám neutrální postoj, protože na povrchu vypadaj, že se s nima nechceš bavit, ale potom v podstatě tím, že sem se s nima musela bavit, tak to nebylo nic hroznýho.*“ Říká, že pokud by zkušenost neměla, tvořily by se jí na základě zkušeností z dospělého věku spíše předsudky. Stejný názor má i Dalibor, který má v současné době kamaráda Roma a říká, že v případě, že by ho neměl, neměl by pozitivní srovnání a měl by tak i odlišný postoj ke všem Romům. Stejně tak Milan, Veronika a Kateřina říkají, že jim pozitivní zkušenost s Romy ovlivnila jejich celkové vnímání, shodují se tak, že k nim jako celku mají neutrální postoj. Participant, jež uváděl, že známého Roma ve svém okolí nemá, případně nemá ani mnoho pozitivních zkušeností se shodli, že v případě že by to bylo naopak, dokázali by změnit názor na jednotlivce a názor na celou skupinu by to příliš neovlivnilo. Barbora říká, že pokud by měla přítele Roma a „*dostávala by se i do blízkosti jeho přátel Romů částečně by jí to ovlivnilo, ale její názor by to nezměnilo úplně o 360 stupňů.*“

Co se týče charakteristiky Romů, nejčastěji s nimi mají participanté spojenou hlavně hudbu, kterou společně s celkovou kulturou, se zvyky a tradicemi označují za sympatickou. Hned poté se participantům líbí jakási pospolitost nebo soudružnost, kterou s nimi mají spojenou. Za sympatické považují, že rodiny i komunity žijí pohromadě a pomáhají si. Podle Milana se u nich za žádnou cenu nemůže stát, aby odvrhli například sestru nebo babičku. Jitka říká, že si myslí, že u nich neexistuje ani to, aby babičku umístili do domova důchodců, protože žije s nimi. Mezi dalšími sympatickými vlastnostmi se objevuje také upřímnost, asertivita, otevřenost a komunikativnost, s čímž souvisí temperamentní povaha, kterou mají participanté s Romy často spojenou. Mimo to ovšem i jakousi bezstarostnost, veselost a uvolněnost. Magdaléna si uvědomuje, že starosti mají všichni, ale říká, že ji Romové na rozdíl od Čechů přijdou uvolněnější, protože dokážou vypnout od starostí všedního dne.

V souvislosti s nesympatiemi nebo negativními vlastnostmi se ve výpovědích participantů nejčastěji objevuje hlučnost. Magdaléna, Lucie i Jitka uvádějí, že jim je nepřijemné, když na ulici, nebo v prostředcích městské hromadné dopravy pokřikují.

„Jezdím tramvají a tam jsou hodně hlučný, otevřený až právě moc vůči ostatním cizím lidem, prostě přijdou a začnou do nich něco hučet a to je nepříjemný.“

(Barbora)

„Nesympatické je to, čím se odlišují, to že sou příliš emotivní a hluční a taky že možná nedbaj na to, co si o nich lidi myslí.“ (Hynek)

Důležitým faktorem ovlivňující jejich nesympatie vůči Romům je podle participantů sklon k agresí nebo vyvolávání konfliktů. Jitka uvádí, že u Romů neumí číst emoce, a tak se trochu bojí a neví co si o nich myslet, když jí jdou vstříc, neví, zda jdou s dobrým úmyslem.

„Mnohdy aniž by dokázali normálně argumentovat, tak spadnou jakoby do nadávání, rovnou se vyhraněj, nedají šanci rozumnému vyřešení situace a zbytečně brzo sklouzávají k řešení agresivní cestou.“ (Filip)

Mezi další nesympatické vlastnosti participantů řadí také drzost, povýšenost, nevychovanost, tvrdohlavost a vychytralost.

V mnoha výpovědích lze rozeznat vliv předsudků a zažitých stereotypů. Objevují se názory, že Romové jsou nepřizpůsobiví, nepracující, pobírají vysoké sociální dávky, nebo že kradou. Někteří participantů také zmiňují vliv médií, filmů a knih, které jejich vnímání Romů částečně ovlivnily a mohly tak ke stereotypní představě přispět. Svou roli ve tvoreni předsudečných a stereotypních názorů podle participantů hraje i vzhled. Někteří mají s Romy spojenou určitou extravaganci, okázalost, výrazné barvy nebo šperky, zároveň upravenost nebo jak nazvala Magdaléna „*vyvoněnost*“, ovšem setkávají se i s neupravenými „*pobudy*“, u kterých je tvoreni předsudků snazší. Většina participantů uvádí, že se s předsudky snaží bojovat a vidět právě ony dvě strany, uvědomovat si, že všichni nejsou stejní. Ani jeden z participantů nevykazoval diskriminační názory.

„Já to nikdy neberu tak, že bych je všechny hodila do jednoho pytle a že bych okamžitě ho brala špatně, nějak je odsoudila, to ne.“ (Lucie)

„Já beru vždycky jednotlivce konkrétního, když na mě bude pořvát běloch, tak je to stejně nepříjemný, jako když bude pořvát Rom, takže většinou posuzuju ty lidi jednotlivě. Když vidim nějakýho Roma v obleku, nebo hezky upravenýho, ženskou, co vypadá, že jde z práce, tak se mi ty předsudky netvoří, jako když vidim

polozfetovanýho týpka, to si říkam, že to je nějaká pobuda, i když je tmavší, i když je světlej.“ (Jitka)

„Když vidím Roma tak na jednu stranu nevím co od něj očekávat, do kontaktu s ním se většinou nehrnu, ale respektuju ho. Žít a nechat žít. Myslím si, že tohle je zase zkažený tým, že oni se hodně vyhradili vůči nám, podle mě oni z nás mají ještě horší pocit, než my doopravdy máme z nich. Když si vybavím Roma, tak si spíš představím jeho zamračený pohled na mě, jakožto na Čecha, kterej má vůči němu určitě předsudky.“ (Filip)

Lze uvažovat o tom, že Romové v sobě snoubí kombinaci sympatických a nesympatických vlastností, které výrazně ovlivňují pohled ostatních lidí na ně. Ačkoli jsou podle participantů upřímní, otevření a komunikativní, což jsou vlastnosti, které shledávají obecně sympatickými, jsou také povýšení a vyvolávají konflikty, což řadí mezi obecně nesympatické vlastnosti. Ona vychytralost, kterou spojují s Romy, má jistý negativní nádech, a tak nesouvisí s chytrostí, kterou uváděli jako obecně sympatickou vlastnost. Participantů zmiňují v souvislosti s Romy také bezstarostnost, veselost a uvolněnost, což by se dalo považovat za pozitivní přístup a energičnost, které uváděli jako obecně sympatické. V předešlé části jsme zjistili, že pokud participantů s jedincem musí přijít do kontaktu z jakési povinnosti, až poté jsou ochotni se zaměřit na jeho sympatie a přehodnotit první dojem. Zdá se, že v případě Romů se můžeme domnívat, že participantů nebyli ve starším věku nuceni s nimi přijít do kontaktu, a tak ani nebyli nuceni si najít sympatie. Ve výpovědích participantů také naznačili, že se kontaktu s Romy spíše straní, což charakterizuje postoj k nesympatickým lidem, který popsali v předešlé části. Na utváření jejich postojů měli vliv i předsudky a stereotypy, ale sami si je uvědomují a na základě pozitivních zkušeností, které někteří s Romy měli, jsou schopni rozlišovat Romy na „přizpůsobivé“ a „nepřizpůsobivé“. Ovšem i tak všichni dle výpovědí zaujímají neutrální postoj a nikdo z nich nevyslovil diskriminační názory, přičemž v doprovodných dotaznících polovina z respondentů uvedla, že jim Romové nejsou ani sympatičtí ani nesympatičtí, další tři uvedli, že jim jsou spíše sympatičtí a poslední tři uvedli, že jim jsou spíše nesympatičtí. To lze považovat za pozitivní výsledek, který částečně vyvrací výsledky studie, kde lidé od 15 do 29 let, lidé z Prahy a lidé s vysokoškolským vzděláním mají nejvyšší nesympatie vůči Romům.

2.3 Sympatie a nesympatie vůči Židům

Když se řekne Žid, většině participantů se vybaví druhá světová válka, holocaust a nacismus, některé napadá také víra a náboženství. Například Daniel a Milan mimo to cítí i jakýsi negativní nádech při vyslovení, protože se na středních školách setkali s tím, že bylo slovo žid užívané jako nadávka. Mimo tuto skutečnost ovšem participanté uvádějí neutrální postoj i emoce, které vůči Židům pociťují.

Osobní zkušenosti s Židy již u participantů nejsou natolik bohaté jako s Romy. Lucie, Daniel a Dalibor uvádějí, že měli spolužáky na střední škole, se kterými jsou ještě do jisté míry v kontaktu. Část rodiny Verončina přítele je židovského původu, a tak se v rámci rodinných oslav s Židy setkává. Ovšem zbytek participantů si osobní zkušenost uvědomuje maximálně v rámci přednášek a návštěv židovského města a hřbitova, někteří si neuvědomují kontakt žádný. Mnozí se ve svých výpovědích opírají také o vědomosti o Izraeli a o zkušenosti s izraelskými turisty. Část participantů také udává, že si je vědoma, že jejich představa o Židech je ovlivněna mediální, filmovou a knižní tvorbou.

„Díky spoustě filmů a knížek, co člověk přečet, tak se to pak sleje do určitý podoby. Nevím, jestli se natočilo víc filmů o nějakým jiným náboženství, než o židovství, kvůli těm událostem co se staly.“ (Veronika)

Při popisu vzhledu, vlastností nebo asociací participanté vykazují mírně předsudečné chování. Mnohým z nich se v souvislosti například se vzhledem, autem nebo domem, které vlastní Žid, vybaví jeden z dlouho zažitých stereotypů spojených se Židy - bohatství. Například Magdaléna vzpomíná na historické knihy a říká, že jsou takřka po celou dobu historie nenávidění, ale i tak v současnosti patří mezi nejbohatší vrstvu, která podle ní v podstatě vládne světu. S takovými konspiračními teoriemi jsou seznámené i Veronika a Kateřina, ovšem obě uvádějí, že je znají, například z internetu, ale zdali jsou pravdivé, neví. Část participantů má stereotypní představu i o vlastnostech Židů. Například Dalibor se domnívá, že to umí s penězi, jsou dobří v ekonomice a ví kde ušetřit. I David tvrdí, že jsou vychytralí, umí obchodovat a umí si poradit. Jana se domnívá, že Žid je spořivý a analytický člověk, ale také uvádí, že to je s největší pravděpodobností televizní představa. Lucie ví, že se o nich říká, že jsou „skrbličí“, ovšem sama se s takovou skutečností nikdy nesetkala a ani ji to v souvislosti s Židy nenapadne.

„Když se řekne Žid, tak si představím bohatýho člověka, nebo nějakýho zámožnýho.“ (Filip)

„V historii to byla vždycky jedna z nejbohatších vrstev, protože byli vychytralí, byli dobří obchodníci a to se vlastně říká doted.“ (David)

V souvislosti se vzhledem napadá participanty vzhled typický většinou spíše pro ortodoxního Žida, jmenují tedy jarmulky, pejzy, obleky bez kravat, klobouky, někdy i tmavý hábit, oblečení spíše tmavších barev a objevují se i názory, že Židé mají velké nosy, jsou to ovšem první asociace, které participanty napadnou. Vzápětí dodávají, že takto spíše vypadá ortodoxní Žid a ten „normální“ podle nich není rozeznatelný. Dan říká, že to jestli je člověk Žid se nedá poznat na první pohled. Bára si s židovskou částí populace spojuje spíše konzervativní, střídmy styl, ale kdyby jí dotyční neřekli, že jsou Židé, ani by to nepoznala. Kateřina s ní souhlasí, když říká, že občas narazí na to, že nějaký interpret nebo celebrita je židovského původu, ale kdyby to o nich nečetla, nepoznala by to. Jitka říká, že ortodoxní Židé vypadají všichni stejně, ale neortodoxní, že člověk nepozná, ale když si ho snaží představit, tak jí přijde jako akurátní, upravený a strohý člověk.

„Já myslím, že i kdybych se setkal, tak by to nerozeznal, jestli je to Žid. Možná sem se setkal, ale jakoby nerozlišuju je jako od normálních lidí.“ (Filip)

„Jít po ulici tak nerozeznám, jestli je to Čech, Žid, nebo někdo nějakýho jinýho vyznání.“ (Dalibor)

„Pokud bysme mysleli nějak doslova praktikujícího Žida, tak černý roucho, dlouhé kudrnaté vlasy, takový ty kudrlinky pod bradu, čím starší, tím víc fousů, ale jako normálního jako věřícího... to asi nerozeznám, to samí jako katolika taky nerozeznám od normálního člověka, protestanta taky člověk nepozná.“ (Milan)

„Může vypadat jako já, nebo jako ty, nebo jako kdokoliv, tam ten vzhled není tak určující. To jak se oblíkaj, to už je kultura, to není nějak rasový, Žid může být i černej, i žlutej.“ (Hynek)

„Mě ty lidi přijdou stejný, nikdy sem nepozorovala, že by byli nějak odlišní. Je to normálně oblečený člověk, záleží z jaký pochází skupiny, jaký má styl, ale nerozlišila bych to vůbec na Žida a na Čecha, že bych podle vzhledu řekla, že to je

určitě Žid. Pokud to je někdo, kdo sám neřeší jaký má původ a ani to neříká, tak to člověk o něm ani nezjistí.“ (Lucie)

Nejčastěji zmiňovanou sympatickou vlastností Židů ve výpovědích participantů se stala vzdělanost, či obecná inteligence. Participantů jsou přesvědčení, že Židé překypují talentem na učení, což je činí obecně vzdělanějšími, než například Čechy. S tímto souvisí také často zmiňovaná cílevědomost a ambicióznost. Daniel si myslí, že mají Židé ambice dosahovat určité životní úrovně, která zahrnuje vysoké vzdělání, s kterou by se mohla pojit i určitá materiálnost.

„Asi sou takový snaživý hodně, že jsou jako cílevědomý bych řekla, v rámci vzdělávání a tak, že jim o to jde, že vzdělávání je u nich docela na vysoký úrovni, takže jsou takový civilizovaný, mi přijde.“ (Jitka)

„Myslím si, že se hodně učí, že mají velkou schopnost se učit jako, tak to vnímám, že mi přijdou ty lidi vyloženě chytřejší. Nebo ne, všichni takový a všichni makový, ale já si myslím, že většinou to bývají chytří lidé.“ (Lucie)

Stejně jako u Romů považují u Židů participantů za sympatickou určitou pospolitost v židovské komunitě. Jitka pohlíží sympaticky i na sounáležitost s celým židovským národem, přijde jí, že jsou zdejší Židé hrdí na izraelský národ. Někteří participantů uvažují sympaticky také nad kulturou a zvyky, které se s židovstvím pojí. Barbora měla možnost v rámci přednášky na židovském hřbitově vyslechnout vyprávění o židovských zvycích, které považovala za velmi zajímavé.

„Jako u Cikánů se mi líbí, že držejí pospolu, tvořej nějaký společenství.“ (Milan)

„Že držejí spolu, to je takový hezký, že maj nějakou komunitu, na kterou se můžou spolehnout.“ (Magdaléna)

Na základě osobních zkušeností uvádí Lucie i Dalibor, že je jim sympatická veselost, kterou Židé, které znají, oplývají. Daliborovi se líbí, že mají vždy úsměv na tváři a jsou bezstarostní a pokud starosti mají, berou je s nadhledem. Naproti jeho českým přátelům mu přijde, že ti židovští jsou smířenější s tím, co mají, jsou veselejší nebo emočně stabilnější. Lucie říká, že se nikdy nesetkala s nesympatickým Židem, jsou to podle ní vždy „fajn“ lidé s dobrými vlastnostmi a vždy u nich převládala veliká slušnost. Kateřina, která ovšem nemá osobní zkušenost, se domnívá, že v porovnání s křesťany, Židé více žijí přítomností a více

si užívají života. Zatímco Filip uvádí jako příklad interakci s izraelskými turisty, kteří se chovali velmi formálně až s odstupem do té doby, než zjistili Filipův zájem je lépe poznat a věnovat jim svůj čas. To poté dokázali ocenit, vděk se snažili dát náležitě najevo a byli opravdu rádi, že se o ně v Praze staral. Dalibor svou pozitivní zkušenost prokládá jednou negativní a uvádí, že při procházce židovským městem se několikrát setkal s nevraživými pohledy, které mu byly nesympatické, ale nepřikládá jim žádnou důležitost, nicméně nás to tak dostává k nesympatickým vlastnostem.

Participantů v souvislosti s nesympatiemi k Židům přikládali význam především jejich uzavřenosti. Magdaléna se domnívá, že k sobě nikoho příliš nepustí a že působí, jakoby si mysleli, že jsou vyvolení. I Filip si myslí, že jim déle trvá, než si k člověku vytvoří přátelský vztah a do té doby se chovají odtažitě. Barbora, Jitka i Hynek se shodují, že jim je nesympatická ortodoxní část Židů. Jitka se domnívá, že příliš svojí víru prosazují, považují ji za jedinou pravou a nejsou otevření vůči názorům jiných lidí. Má pocit, že člověka, který věří v jiného boha, odsuzují a nemají zájem se s ním bavit. Barbora si to myslí také a přijde jí, že jsou až negativní vůči ostatním lidem a působí povýšeně „*jakoby my sme něco víc a s váma se bavít nebudem.*“ Tvrdohlavost v souvislosti s Židy zmiňuje i Filip, který s nimi měl zkušenost v obchodě s oblečením, kde si za žádnou cenu nenechali poradit, ale nedokázali se rozhodnout, nabyl tak dojmu, že jsou také velmi nedůvěřiví.

Milanovi a Davidovi se zdá nesympatické také to, že někdy až příliš přeceňují holocaust, podle nich si hrají na chudáky. Tuto myšlenku několik participantů vyslovuje i v souvislosti s tím, proč si myslí, že se objevili v mladé generaci tak vysoké nesympatie vůči Židům. Veronika a Kateřina ovšem nejsou schopné sympatické a nesympatické vlastnosti odlišit, záleží to podle nich na konkrétním jedinci, jediné co ho odlišuje je jeho víra. Daniel s Hynkem vtipkují, že jim není sympatické, že zabili Ježíše Krista, načež ale již s vážností dodávají, že je nic nesympatického také nenapadá.

Židé dle participantů splňují jednu z hlavních obecných sympatických vlastností a to inteligenci a všeobecnou vzdělanost. Stejně tak pozitivní přístup k životu by se u Židů dal najít, ovšem pouze v případě osobní blízké zkušenosti. Participantů se shledali i s negativitou, a tak zde není možné tvrdit, že by jednu z nejdůležitějších sympatických vlastností podle nich plně splňovali. Ačkoli se participantům zdá sympatická pospolitost komunity, staví sami sebe do rozporu, když shledávají nesympatickou uzavřenost vůči okolí,

kteřou rozvádějí tak, že se zdá být společná s extrémismem, který někteří popisují jako obecně nesympatický. Stejně tak tvrdohlavost a povýšenost se vyskytuje jak ve výpovědích o nesympatiích v obecném smyslu i o nesympatiích vůči Židům.

Lze se domnívat, že vzhledem k tomu, že participanti nemají příliš osobních zkušeností, je proto v jejich odpovědích znát větší vliv předsudků a zažitých stereotypů. Sami participanti si často jejich vliv uvědomují a ve výpovědích o vlastnostech upozorňují, že jde pouze o jejich domněnky, protože nemají osobní zkušenost. Při popisování Žida zprvu popisovali stereotypní představu o jejich vzhledu, vzápětí ale dodávali, že oblékání už je pouze kulturním vyjádřením, a většinu Židů nejsme schopni rozpoznat, poněvadž vypadá jako každý člověk a vzhled může podléhat stejným vlivům, jako podléhá vzhled samotných participantů, dalších Čechů atp. Všichni ve výpovědích uvedli neutrální postoj se sklonem k pozitivnímu, což potvrzují také výsledky z doprovodného dotazníku, kde uvedlo šest participantů, že jim Židé nejsou ani sympatičtí, ani nesympatičtí, pět participantů je považuje za spíše sympatické a jeden neví. Lze tedy znovu říci, že to částečně vyvrací výsledky studie, kde lidé ve věku 15 až 29 let uváděli nejvíce nesympatií.

Stejně jako u Romů se můžeme ve výpovědích participantů o Židech setkat se dvěma póly, kdy odlišují ortodoxní a neortodoxní část. Onu dvoustrannost vidí participanti na všech lidech, všech národnostech a vyznání. Zdá se tedy, že vždy se jedná spíše o subjektivní pocit, který z člověka cítíme doplněný o první dojem z něj, jeho vzhled a následné zařazení do skupiny. Čím méně se člověk dá do konkrétní skupiny zařadit, tím méně nás předsudky ovlivňují a tím spíše si k němu vytvoříme sympatie.

Limity šetření

Vzhledem k povaze výzkumného šetření je nezbytné také zmínit jeho limity. Limitou z mé strany jakožto výzkumníka je bezesporu prvotní zkušenost s prováděním kvalitativního šetření. Ačkoli jsem se snažila, co nejvíce oprostit od osobních pocitů a předsudečného pojmání výzkumné situace, mohlo dojít ke zkreslení (Hendl, 2005). Dalším faktorem, který mohl ovlivnit validitu dat je vzájemná neznámost mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu, ačkoli jsem se snažila vzbudit co možná nejvyšší možnou důvěryhodnost, nemuselo se mi to u některých účastníků podařit, aniž bych si toho byla vědoma. Ačkoli byli účastníci výzkumu před začátkem upozorněni, že žádná odpověď není špatná, mohly být jejich odpovědi zkreslené sociální normou, tedy tím, co společnost považuje za správné z hlediska morálky. Zároveň pro ně daná témata mohla být citlivá, což výpovědi mohlo také zkreslovat.

Dalším limitem výzkumu shledávám výběr vzorku, který spočíval především v zájmu se výzkumu účastnit. Lze se domnívat, že člověk, jež chce pomoci jinému člověku s výzkumem, aniž by ho čekali jakékoli benefity je sám veskrze pozitivní, a tak i jeho postoje inklinují k pozitivitě, což se mohlo projevit v datech týkajících se především Romů a Židů. Díky metodě výběru vzorku mohla vzniknout sociální bublina s lidmi stejného názoru a hodna, je proto možné, že kdyby byla zvolena jiná metoda získávání vzorku, případně by byl počet účastníků vyšší, charakter výsledků by se lišil.

Lze se domnívat, že odpovědi získávané na základě asociací, tedy pomocí otázek typu: „Co tě jako první napadne...“, nemusejí vypovídat o skutečných postojích, a tak by v případě dalších výzkumů bylo vhodné zjišťovat od participantů hlubší pohled na danou problematiku.

Diskuse a závěr

V této práci jsem se pokusila pochopit, jak účastníci výzkumu vnímají sympatie a nesympatie, jakou roli hrají v jejich životech a jak se podílejí na jejich postoji k Romům a Židům. Data byla sbírána prostřednictvím dvanácti polostrukturovaných rozhovorů.

Participantů se shodli, že sympatie provází příjemné pocity, pocit radosti a dobré nálady, či že pociťují vůči druhému člověku náklonnost. Za své typické projevy chování v přítomnosti sympatické osoby považovali úsměv, uvolněnost a přirozenost při vzájemné interakci. Významným ukazatelem v chování byla také komunikativnost, dalo by se uvažovat o tom, že čím vyšší míru sympatie u člověka shledáme, tím větší komunikativností oplýváme, naopak čím nižší sympatie je, tím hůře se nám hledá společná řeč a spíše se člověku straníme. Úsměv, celková pozitivita a energičnost hrají roli v případě, chce-li být osoba shledána sympatickou. Dalšími důležitými vlastnostmi z hlediska sympatie byly podle participantů upřímnost, otevřenost, slušnost, inteligence, široký rozhled, smysl pro humor a v neposlední řadě společné zájmy, názory nebo pohled na svět, participantů se shodovali, že čím více společného s druhou osobou mají, tím sympatičtější jim je. V některých případech se vyskytl i vliv fyziologických znaků, kdy byla uváděna jako sympatická především upravenost, držení těla nebo tón hlasu. Participantů deklarovali sympatie jako nedílnou součást v navazování a následném udržování vztahů a společenských vazeb, uváděli to na příkladech, že se sympatickou osobou jsou ochotni trávit více času než s nesympatickou, se kterou kontakt spíše oddalují a vyhýbají se mu.

Výrost a Slaměník (2008) potvrzují názory participantů teorií, že osoby, které v nás vyvolávají příjemné pocity, jsou považovány za nejvíce atraktivní, a tak máme tendenci s nimi trávit více času. Podle Nakonečného (2000) sympatie a důvěru vyvolávají usměvaví, vstřícní a mile se chovající jedinci. Úsměv považuje ve svém výzkumu za důležitý i LaPiere (1934), domnívá se, že je důležitým faktorem pro přijetí odlišných ras. Rasa podle něj v reakcích na člověka nehraje roli tolik jako upravenost, čistota a elegance, které svou roli hráli i ve výpovědích participantů. Výrost a Slaměník fyzickou atraktivitu považují za významnou v navazování kontaktů, ovšem ve výpovědích participantů nehrála téměř žádnou roli. Výzkum Byrneho (1971) tvrdí, že lidé s podobnými postoji jsou nám sympatičtější a považujeme je za inteligentnější, přičemž platí, že čím více se názory, hodnoty a myšlenky shodují, tím spíše člověka budeme shledávat sympatickým, což potvrzuje i názor

participantů, jež u lidí shledávají sympatickými společné zájmy, názory a pohled na svět. Více to rozvádí Banister a Fransell (1974) myšlenkou, že výběr přátel spočívá na podobném vidění světa (in Hayesová, 2003). Fakt, že participanti se sympatickými lidmi chtějí trávit více času, potvrzuje kruhový vztah mezi mírou sympatií a mírou interakcí, jež říká, že s rostoucí mírou sympatie roste zájem se stýkat, a tak i samotná sympatie (Nakonečný, 2009).

Nesympatie je pohledem participantů popisována pomocí nechuti (nechut' se s člověkem setkat, nechut' s ním komunikovat, chut' odejít) nebo pocitu celkové negativity, tedy stejně jako ji charakterizuje i Nakonečný (2009). Participanti popisovali nesympatického člověka jako neupřímného, negativního, povýšeného a tvrdohlavého, přičemž jejich typickými reakcemi na takového člověka je vyhýbání se mu, rychlé ukončení interakce, formální až odměřené jednání bez úsměvu, ovšem vše v mezích slušného chování, neboť vyvolávání konfliktů samotným participantům také nebylo sympatické. Participanti deklarovali první dojem pouze za částečně důležitý, neboť se snaží jím neřídít. Ovšem v případech, kdy s nesympatickým jedincem musejí přicházet do interakcí je pravděpodobnější, že k němu sympatie najdou, než kdyby do interakcí přicházet nemuseli, v takových případech ho po počátečním negativním dojmu spíše zavrhnou. Také uváděli vliv přetvářky, kterou volí podle důležitosti osoby, v případě nesympatického nadřízeného se přetvařují častěji, než v případě nesympatického kolegy.

Výrost a Slaměník (2008) vyhýbání se nesympatickým lidem potvrzují obecně platnou teorií, že lidé mají větší zájem navazovat vztahy s lidmi působícími sympaticky nebo atraktivně, zatímco nesympatickým či dokonce vzbuzujícím odpor se spíše vyhýbají. Hekner potvrzuje také to, že pokud s neutrální nebo nesympatickou osobou musíme vstoupit do kontaktu nebo interakce, může se z ní stát snáze osoba sympatická, než pokud do interakce vstoupit nemusíme (in Nakonečný, 2009). Právě tyto efekty by mohlo být přínosné prozkoumat v budoucích výzkumech, neboť se domnívám, že hrají roli právě v postojích vůči Romům a Židům.

Participanti deklarovali, že Romové jsou sympatičtí z hlediska upřímnosti, otevřenosti a komunikativnosti, zároveň zmiňovali v souvislosti s Romy bezstarostnost, veselost a uvolněnost, což by se dalo považovat za pozitivní přístup a energičnost, které uváděli jako obecně sympatické. Nesympatickou deklarovali především povýšenost,

hlučnost a s tím spojené neslušné chování a vyvolávání konfliktů, což zahrnuje i názor, že v interakci s nimi neví, co očekávat. Významnou roli v postojích vůči Romům hrála především osobní zkušenost, kterou participanti deklarovali jako rozhodující v jejich vnímání Romů. Ukázal se i efekt povinnosti, kdy v případě, že se ve školním věku s Romy stýkali v rámci povinné školní docházky, donutilo je to si sympatie najít, přičemž participanti, jež takovou zkušenost neměli, k hledání sympatií nuceni nebyli. Ve výpovědích byl znát vliv předsudků a zažitých stereotypů, které si ovšem participanti uvědomovali a přičítali svůj podíl médiím, filmům a knihám. Nicméně i přes to v rozhovorech všichni deklarovali neutrální postoj, přičemž v doprovodných dotaznících pouze tři uvedli, že jim jsou spíše nesympatičtí. Ani jeden z participantů nevykazoval známky diskriminačního chování.

Dle Biernateho a Carndalla (1994, in Kouřilová, 2011) mají lidé sklon vyhledávat informace, které obsahu stereotypů odpovídají a ignorovat informace, které jsou se stereotypy v rozporu, což je pomáhá udržovat. V případě výpovědí participantů toto tvrdit nelze, neboť oni informace, které jsou se stereotypy v rozporu, zpracovávají jako pozitivní zkušenosti, na základě kterých dokáží rozlišit, že stereotyp, který mají vžitý, se netýká celé dané skupiny. Hnilica (2010) vliv médií, filmů a knih nazývá kulturním stereotypem, které jsou rozšířené a obecně známé, ale záleží, zda jsou příjemci zvnitřněné a získaly již charakter paměťových schémat. Z výsledku tohoto výzkumu vyplývá, že tomu tak v případě Romů není, neboť si jsou participanti vědomi oněch rozdílností, tedy toho, že stereotyp nemusí odpovídat všem členům dané skupiny. To potvrzuje Allport (2004), jež říká, že přílišná generalizace je nejběžnějším trikem lidské mysli a předsudek vzniká v případě, že ani po zjištění nových poznatků nejsme schopni své soudy přehodnotit. Podle Berscheida (in Hayesová, 2003) je pro lidi důležité zhodnotit, zda jsou pro ně druzí jedinci zdrojem nebezpečí, což znamená, že lidi rozdělují na ty, ke kterým se smí přiblížit a na ty, kterým je třeba se vyhnout. S tím souvisí názory participantů, že nevědí co od Romů čekat a vzhledem k tomu, že jsou na veřejnosti spíše hluční a neslušní, spíše se kontaktu s nimi straní. Vliv osobní zkušenosti byl významný i ve studii o postojích vůči Romům a Židům v české společnosti (Hoření et al., 2018), kde respondenti se známým nebo přítelem mezi Romy měli vztah vůči nim ovlivněný směrem k lepšímu, což potvrzují i výsledky tohoto výzkumu. Ovšem lze tvrdit, že tento výzkum vychází pozitivněji, neboť všichni participanti byli

původem z Prahy, studovali nebo studují vysokou školu a byli ve věku 18-29, což byly ve studii o postojích v české společnosti (Hoření, 2018) skupiny s nejnižší mírou sympatií a nejvyšší mírou nesympatií vůči Romům a v tomto výzkumu participanti vykazovali neutrální postoj.

Participanti uvedli, že jim je na Židech sympatická inteligence a všeobecný rozhled, naopak za nesympatickou považovali uzavřenost a ortodoxní část židovské populace, kterou považují za příliš extrémistickou. Vliv osobních zkušeností není v případě Židů tolik rozeznatelný jako u Romů, neboť jich participanti příliš neměli, což pravděpodobně zapříčinilo i větší vliv stereotypů a předsudků v jejich postojích. V tomto případě jsou stereotypy více vžité, uváděli například bohatství, spornost aj., ovšem i tak si je participanti plně uvědomovali a uváděli i vliv filmových ztvárnění. Nicméně všichni si byli vědomi toho, že Žid není na první pohled rozeznatelný od jiných členů populace a uváděli vůči nim neutrální postoj, přičemž v doprovodném dotazníku, uvedlo šest participantů, že jim Židé nejsou ani sympatičtí, ani nesympatičtí, pět participantů je považovalo za spíše sympatické a jeden nevěděl. Stejně jako u Romů participanti rozlišují Židy na dvě skupiny – na ortodoxní a neortodoxní část. Dvojí pojetí ovšem participanti shledali na všech lidech, všech národností a vyznání, všude se podle nich vyskytují dobří a špatní lidé, kteří jsou nám sympatičtí a nesympatičtí.

Podle Biernateho a Carndalla (1994, in Kouřilová, 2011) mnohdy lidé využívají stereotypů k vyvození vlastností druhých, podle kterých lze předpovídat, jak se s takovým člověkem bude vyvíjet interakce, což nám dává pocit dobrého zvládnutí sociálního okolí. Vliv této teorie je mírně cítit ve výpovědích participantů, kteří mnoho stereotypů uváděli. Ve výpovědích šel rozeznat také vliv kulturních stereotypů, ovšem v tomto případě lze tvrdit, že jsou příjemci již více zvnitřněné a částečně již získaly charakter paměťových schémat (Hnilica, 2010). Stereotypy nemusí být zcela nepravdivé, ovšem záleží, nakolik nadsazujeme skutečnosti a budujeme tak stereotyp bez jistých opodstatnění, neboť je třeba mít údaje o existenci skutečných skupinových odlišností, aby se dalo rozlišit mezi opodstatněnou generalizací a stereotypem (Allport, 2004). Rozdíly mezi výsledky tohoto výzkumu a studie o postojích vůči Židům a Romům (Hoření et al., 2018) jsou v případě Židů mnohem více rozeznatelné, poněvadž nesympatie nevyjádřil ani jeden z participantů, ačkoli všichni pocházeli ze skupin, kde byly nesympatie vyjádřeny nejčastěji.

Lze se domnívat, že výsledky této studie vyvracejí názor, že mladí lidé a lidé z Prahy jsou nejméně tolerantní, neboť všichni participantů se shodli na neutrálním postoji vůči Židům i Romům. Avšak na výsledky může mít značný vliv LaPierův paradox (1934) a verbálně vyřčené názory a postoje vůči Romům a Židům se nemusejí shodovat s reálnou situací a chováním v ní. Můžeme se domnívat, že by se postoj z neutrálního nezměnil na negativní, ale spíše by stoupal směrem k pozitivnímu (samozřejmě v případě pozitivní zkušenosti). Vše ovšem záleží na okolnostech, tedy jak bude daný jedinec působit, jak se bude chovat, zdali budou převažovat spíše sympatické vlastnosti nad nesympatickými a zdali tak vyvrátí i zažitá stereotypy a předsudky. Problematika si rozhodně žádá dalšího zkoumání a troufám si tvrdit, že klíčem k nižším předsudkům a stereotypům je více pozitivních zkušeností, a tak by stálo za úvahu do vzdělávání zahrnout více informací jak o Romské a Židovské kultuře, tak o jiných kulturách a skupinách, jež jsou stále zatíženy předsudky a stereotypy v kombinaci více osobních pozitivních zkušeností v podobě přednášek a exkurzí.

Zdá se, že při zhodnocování lidí v okolí se jedná o kombinaci subjektivních pocitů, které vůči lidem pocítujeme doplněné o první dojem z nich, jejich vzhled, chování a vystupování, které nám umožní jejich zařazení do skupiny. Je tedy zřejmé, že čím méně se člověk dá do konkrétní skupiny zařadit, tím méně nás předsudky ovlivňují a tím spíše si k němu vytvoříme sympatie. To ovšem může být pouze zbožným přáním, a tak bychom se měli všichni především usmívat, abychom nepřišli o případné navázání vztahů.

Seznam použitých informačních zdrojů

Akademický slovník cizích slov (1995): s. 60 a 724, Academia, Praha.

ALLPORT, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Gordon W. Allport ; přeložil Eduard Geissler. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor

GRAF, S. a kol. (2015) *Češi a jejich sousedé: meziskupinové postoje a kontakt ve střední Evropě*. 1. vydání. Praha: Academia

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

HNILICA, K. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. Acta Universitatis Carolinae.

HOŘENÍ, K. *Co si myslíš o... Předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole*, Karina Hoření a kol. – 1. vydání. – Praha: Ústav pro studium totalitních režimů: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2018; [online] Dostupné z: www.stereotypy.cz; [cit. 2018-05-20].

KOUŘILOVÁ, S. (2011) – Jedinec v meziskupinových vztazích: Od sociální kategorizace k předsudkům. *Ceskoslovenska Psychologie*

LAPIERE, R. (1934). Attitudes vs. Actions. *Social Forces*, 13(2), 230-237. [online] Dostupné z: JSTOR, www.jstor.org/stable/2570339. [cit. 2018-05-30].

NAKONEČNÝ, M. (1999): *Sociální psychologie*. Academia, Praha.

NAKONEČNÝ, M. (2000): *Lidské emoce*. Academia, Praha.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

NOVÁK, T. (2002). *O předsudcích*. Brno: Doplněk

Ottův slovník naučný (2001): vol. 2 a 24, s. 471 a 488, Paseka Argo, Praha.

STRAUSS, L. - CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu : postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Anselm Strauss, Juliet Corbinová. Vyd. 1. Boskovice : Albert, 1999. vi, 196 s. (SCAN ; 2)

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada).

WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014.

ZANDLOVÁ, Markéta, © nedatováno. E_Úvod do společenskovedních metod.
8ROZHOVOR [online]. Praha: FHS UK, [cit. 2018-06-05]. Dostupné z:
<http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>

Přílohy

Příloha 1 – Scénář rozhovorů

SCÉNÁŘ ROZHovorŮ

I. Úvod

- **Představení moderátora**
- **Seznámení se základními pravidly, zásadami výzkumu:** garance anonymity, důraz na vlastní názory, informace o záznamu, právo neodpovídat nebo se zeptat na cokoli, záměr výzkumu, informovaný souhlas
- **Seznámení se s participantem:** záliby, škola, zaměstnání

II. Otázky

SYMPATIE

1. **Co tě jako první napadne, když se řekne sympatie?** Napadne tě ještě něco? Proč?
2. Jak bys někomu vysvětlil/a, co sympatie znamená? (mladšímu sourozenci)
3. Jakou roli ve tvém životě sympatie hrají? Je pro tebe důležitá?
4. **Které vlastnosti jsou ti na lidech sympatické?** Zkus se zamyslet a dále rozvést jaké chování, myšlení nebo zvyky jsou ti sympatické? Napadne tě ještě něco?
5. Jak se chováš k lidem, kteří jsou ti sympatičtí? Uvědomuješ si své postoje, gesta nebo mimiku?

NESYMPATIE

1. **Co tě jako první napadne, když se řekne nesympatie?** Napadne tě ještě něco? Proč?
2. Jak bys někomu vysvětlil, co nesympatie přesně znamená? (mladšímu sourozenci)
3. Jakou roli hraje nesympatie ve tvém životě? Je pro tebe důležitá?
6. **Které vlastnosti jsou ti nesympatické?** Zkus se zamyslet a dále rozvést jaké chování, myšlení nebo zvyky jsou ti nesympatické? Napadne tě ještě něco?
7. Jak se k nesympatickým lidem chováš?
8. Jak by ses choval/a, kdybys s nesympatickým člověkem musel/a jednat každý den, např. v práci?

PRVNÍ DOJEM

1. Když se s někým setkáš poprvé a je ti na první pohled sympatický, jak se k němu chováš? Zkus se zamyslet nad svými postoji, gesty, mimikou atp.
2. Jak je to v opačném případě, pokud je ti člověk na první pohled nesympatický?
3. Jak se cítíš vedle osoby, která je ti sympatická?
4. A jak vedle nesympatické?

CIZINEC

1. **Když se řekne cizinec, co tě napadne jako první? Co ještě?**
2. Zkus popsat, jak v tvójí mysli cizinec vypadá. Zkus popsat, co se děje v hlavě, co cítíš?
3. Jakou máš osobní zkušenost s cizinci? Pokud negativní, máš i pozitivní a naopak?
4. Je nějaká národnost, etnikum nebo náboženské vyznání, ke kterému cítíš odpor nebo vztek? Dokážeš vysvětlit proč? A naopak je nějaká, ke které sympatie? A co například lítost? A obdiv a hrdost? Proč?

ROMOVÉ

1. **Co tě jako první napadne, když se řekne Rom? Co ještě? Proč zrovna toto?**
2. Pojdme zkusit menší hru, zkus si představit, že se Rom/ka změnila na krajinu, jak by ta krajina vypadala? Zkus mi ji popsat. Co tam roste? Co vidíš kolem sebe v krajině Roma? Jak se v takové krajině cítíš?
3. Zkus mi popsat, jaké si myslíš, že má **Rom vlastnosti**? Proč zrovna tyto?
4. Jaké má Rom auto, koníčky nebo sny? Proč?
5. **Co je ti na Romech sympatické? Proč?**
6. **Co je ti na Romech nesympatické? Proč?**
7. Máš nějakou příhodu s Romem, která ti utkvěla v paměti? (pokud pozitivní, máš i negativní, a naopak?)
8. Existuje něco, co by Rom musel udělat, abys na něj změnil/a svůj názor?
9. Máš nějakého přítele nebo známého Roma? Jaký k němu máš vztah? (Pokud nemá: Pokud bys měl/a, formovalo by to tvůj názor jiným směrem?)

ŽIDÉ

1. **Když se řekne Žid, co tě jako první napadne? Co ještě? Proč zrovna toto?**
2. Kdybys měl/a popsat židovskou krajinu, jak by vypadala? Zkus mi ji popsat. Co tam roste? Co vidíš kolem sebe v krajině Žida? Jak se v takové krajině cítíš?
3. Jak vypadá ve tvójí mysli Žid? Zkus popsat jeho vzhled, oblečení, dům nebo byt?
4. **Jaké má podle tebe Žid vlastnosti?**
5. Máš nějaký příběh ze života, který se týká osobní zkušenosti s Židem? (pokud pozitivní, i negativní a naopak?)
6. **Co je ti na Židech sympatické? Proč?**
7. **Co nesympatické? Proč?**
8. Existuje něco, co by Žid musel udělat, abys na něj změnil svůj názor?
9. Máš nějakého přítele nebo známého Žida? Jaký k němu máš vztah? (Pokud nemá: Kdybys měl, formovalo by to tvůj názor jiným směrem?)

SOUSEDSTVÍ

1. Představ si, že bys žil v jednom domě (např. činžovním, panelovém) společně s romskou, židovskou, běloškou a arabskou rodinou. Jaká by byla tvoje první reakce?
2. Dokážeš takové sousedství popsat? Co by pro tebe znamenalo?
3. Měl bys nějaké obavy nebo očekávání? Jaké by byly problémy/radosti?
4. Jak bys problémy řešil/a? Stěhoval/a by ses? (i v případě, že bys v domě žil/a od dětství?)
5. Zkus si představit, že bydlíš na koleji nebo sdíleném bytě, jak bys reagoval, kdyby se k tobě do pokoje přistěhoval Žid? Co bys cítil? A Rom? Chtěl/a by si/s vybrat?

PŘEDLOŽENÍ DOTAZNÍKŮ + ČLÁNKU

Jaký máš na výsledky názor? Co tě zaujalo? Proč?

PŘEDLOŽENÍ STUDIE + tabulky postupně v pdf

1. Zde je vidět jak v kterém státu nechtějí sousedit vedle Romů a Židů. My bychom vedle Romů nechtěli bydlet v 56,5% případů, vycházíme tedy v tabulce jako druzí. Vedle Židů bychom nechtěli bydlet v 11,8 % případů, což nás staví na 6 příčku z 9 států. Jaký na to máš názor? Jak to máš procentuálně ty?
2. Češi uvádějí, že jsou jim nejsympatičtější právě Češi, jako druzí jsou Slováci, potom Poláci. Židé jsou zhruba uprostřed a Romové a Arabové zabírají poslední příčky. Jak by ta tabulka vypadala u tebe?
3. K Romům jsou nejvyšší nesympatie ve skupině od 30 do 44 let, ale u Židů je nesympatie ve věku od 15 do 29 let 24% a ve skupině od 30 do 44 let se snižuje na 14%, proč myslíš že to tak je? Jaký na to máš názor?
4. Co se týče vzdělání, čím vyšší je, tím míra nesympatií klesá, alespoň u židovské otázky, co si o tom myslíš? Má vzdělání vliv na postoj člověka?
5. Myslíš, že na postoje má vliv i životní úroveň jedince?
6. V Čechách je míra nesympatií k Židům 14% a v Praze 27%, proč myslíš, že Praha vychází hůř?
7. Ve studii vyšlo najevo, že lidé spokojení se životem mají pozitivnější vztah k Židům. Romové jsou ovšem nesympatičtí těm, kteří říkají, že nejsou se svým životem ani spokojeni ani nespokojeni. Myslíš, že spokojenost hraje roli?

+ doplňující

8. Lidé z oblasti dopravy, skladování, pošty a telekomunikace udávají míru nesympatie k Romům 85,7% a hned za nimi s 85,2% jsou lidé z oblasti veřejných, sociálních a ostatních služeb, proč myslíš, že to tak je? Myslíš, že zaměstnání hraje roli?
9. Lidé z oblasti nemovitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj a IT uvádějí míru nesympatií k Židům v 26,1% a lidé z oblasti zemědělství, myslivosti a lesního hospodářství ve 23,8%, proč myslíš?
10. Pokud lidé udávali, že mají známost nebo přátelství s Romem, udávali k nim také pozitivnější vztah. Myslíš, že známost a zkušenost hraje v postojích svou roli?

Příloha 2 - Dotazník

ČÁST DOTAZNÍKU STUDIE NAŠE SPOLEČNOST 2017 PROVEDENÉ CENTREM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ

Jak jste celkově spokojen se svým životem?

- Jste velmi spokojen, 1
spíše spokojen,..... 2
ani spokojen, ani nespokojen, 3
spíše nespokojen, 4
velmi nespokojen 5

Jaká jsou podle Vás v současné době dvě nejdůležitější celospolečenská témata? Vyjmenujte je v pořadí, jak jsou důležitá pro Vás osobně:

- a)
b).....

Považujete životní úroveň Vaší domácnosti

- za velmi dobrou, 1
za spíše dobrou, 2
ani dobrou, ani špatnou, 3
za spíše špatnou, 4
nebo za velmi špatnou.... 5

Jak byste hodnotil současnou ekonomickou situaci v naší zemi?

- Je podle Vás velmi dobrá, 1
dobrá,2
ani dobrá, ani špatná, 3
špatná, 4
velmi špatná..... 5

Zamyslete-li se nad celkovou současnou politickou situací v České republice, řekl byste, že jste s ní

- Velmi spokojen, 1
 spíše spokojen, 2
 ani spokojen, ani nespokojen, 3
 spíše nespokojen, 4
 velmi nespokojen 5

Řekněte prosím, důvěřujete

ROZHODNĚ DŮVĚŘUJI	SPÍŠE DŮVĚŘUJI	SPÍŠE NEDŮVĚŘUJI	ROZHODNĚ NEDŮVĚŘUJI
1	2	3	4

a) Prezidentovi republiky	1	2	3	4
b) Vládě ČR	1	2	3	4
c) Poslanecké sněmovně ČR	1	2	3	4
d) Senátu ČR	1	2	3	4
e) svému krajskému zastupitelstvu	1	2	3	4
f) svému obecnímu zastupitelstvu	1	2	3	4
p) starostovi Vaší obce či městské části	1	2	3	4
q) primátorovi	1	2	3	4

Následující otázka se bude týkat lidského soužití. V seznamu, který máte před sebou, jsou vypsány různé skupiny lidí. Můžete, prosím, vybrat všechny ty, které byste nechtěl mít za sousedy?

NECHTĚL BYCH MÍT ZA SOUSEDY	NEVADILO BY	NEVÍM
1	2	9

a) Lidé jiného náboženského přesvědčení	1	2	9
b) lidé jiné barvy pleti	1	2	9
c) tělesně handicapovaní lidé	1	2	9
d) lidé závislí na drogách	1	2	9

e) chudí lidé	1	2	9
f) mladí lidé	1	2	9
g) lidé jiného politického přesvědčení	1	2	9
h) lidé s homosexuální orientací	1	2	9
i) staří lidé	1	2	9
j) lidé s kriminální minulostí	1	2	9
k) psychicky nemocní lidé	1	2	9
l) lidé závislí na alkoholu	1	2	9
m) bohatí lidé	1	2	9
n) kuřáci	1	2	9
o) cizinci žijící v ČR	1	2	9

Řekněte, prosím, důvěřujete, nebo nedůvěřujete

ROZHODNĚ DŮVĚŘUJI	SPÍŠE DŮVĚŘUJI	SPÍŠE NEDŮVĚŘUJI	ROZHODNĚ NEDŮVĚŘUJI
1	2	3	4

a) soudům	1	2	3	4	9
b) policii ČR	1	2	3	4	9
c) armádě	1	2	3	4	9
d) tisku	1	2	3	4	9
e) televizi	1	2	3	4	9
f) rádiu	1	2	3	4	9
g) odborům	1	2	3	4	9
h) církvím	1	2	3	4	9
i) neziskovým organizacím	1	2	3	4	9
j) bankám	1	2	3	4	9
k) internetu	1	2	3	4	9

Jak byste pomocí této škály označil svůj vztah ke skupinám obyvatelstva žijícím na území České republiky?

VELMI SYMPATIČTÍ	SPIŠE SYMPATIČTÍ	ANI SYMPATIČTÍ, ANI NESYMPATIČTÍ	SPIŠE NESYMPATIČTÍ	VELMI NESYMPATIČTÍ	NEVÍM
1	2	3	4	5	9

a) Slováci	1	2	3	4	5	9	j) Vietnamci	1	2	3	4	5	9
b) Poláci	1	2	3	4	5	9	k) Rumuni	1	2	3	4	5	9
c) Rusové	1	2	3	4	5	9	l) Řekové	1	2	3	4	5	9
d) Němci	1	2	3	4	5	9	m) Židé	1	2	3	4	5	9
e) Romové	1	2	3	4	5	9	n) Srbové	1	2	3	4	5	9
f) Ukrajinci	1	2	3	4	5	9	o) Albánci	1	2	3	4	5	9
g) Maďaři	1	2	3	4	5	9	p) Číňané	1	2	3	4	5	9
h) Češi	1	2	3	4	5	9	q) Arabové	1	2	3	4	5	9
i) Bulhaři	1	2	3	4	5	9							

Cizinci by se v ČR podle Vás měli co nejvíce

přizpůsobit našim životním zvyklostem,	1
částečně se přizpůsobit našim životním zvyklostem,	2
měli by mít možnost žít zcela podle svých životních zvyklostí.....	3
NEVÍM	9

Cizinci by podle Vás v ČR

neměli mít vůbec možnost dlouhodobě pobývat,	1
měli mít možnost dlouhodobě pobývat jen za určitých podmínek,	2
měli mít možnost pobývat bez omezení?“	3
NEVÍM	9

Představují, nebo nepředstavují občané jiných národností, kteří k nám přišli v posledních letech, problém

ANO, PŘEDSTAVUJÍ	NE, NEPŘEDSTAVUJÍ	NETÝKÁ SE (V MÍSTĚ BYDLIŠTĚ CIZINCI NEŽIJÍ)	NEVÍM
1	2	8	9

a) v rámci celé České republiky	1	2	-	9
b) v místě Vašeho bydliště	1	2	8	9

Máte přátele nebo známé mezi cizinci, kteří dlouhodobě pobývají v ČR?

Ano 1

Ne..... 2

Domníváte se, že každému, kdo má v úmyslu přijít do České republiky a žít zde, by to mělo být umožněno?

Rozhodně ano, 1

spíše ano, 2

spíše ne, 3

rozhodně ne 4

Domníváte se, že v současné době žije cizinců na území České republiky příliš mnoho, 1

přiměřeně, 2

příliš málo..... 3

NEVÍM 9

Souhlasíte, či nesouhlasíte s tím, aby Česká republika umožňovala pobyt cizincům kvůli:

ROZHODNĚ SOUHLASÍM	SPÍŠE SOUHLASÍM	SPÍŠE NESOUHLASÍM	ROZHODNĚ NESOUHLASÍM	NEVÍM
1	2	3	4	9

a) sloučení rodiny

1 2 3 4 9

- b) podnikání 1 2 3 4 9
- c) zaměstnání 1 2 3 4 9
- d) kvůli tomu, že se jim tady líbí, chtějí tady žít 1 2 3 4 9
- e) studiu a praxi 1 2 3 4 9
- f) pronásledování ve své zemi z náboženských, rasových,
politických a podobných důvodů 1 2 3 4 9
- g) kvůli válce, hladomoru, přírodním katastrofám v jejich zemi 1 2 3 4 9

Řekněte, nakolik souhlasíte, či nesouhlasíte s následujícími výroky. Cizinci pobývající dlouhodobě v České republice

ROZHODNĚ SOUHLASÍ M	SPÍŠE SOUHLASÍ M	ANI SOUHLAS, ANI NESOUHLAS	SPÍŠE NESOUHLASÍ M	ROZHODNĚ NESOUHLAS ÍM	NEVÍ M
1	2	3	4	5	9

- a) obohacují naši vlastní kulturu 1 2 3 4 5 9
- b) zvyšují celkovou nezaměstnanost 1 2 3 4 5 9
- c) jsou příčinou nárůstu kriminality 1 2 3 4 5 9
- d) přispívají k řešení problému stárnoucí populace 1 2 3 4 5 9
- e) znamenají zdravotní riziko (šíření nemocí) 1 2 3 4 5 9
- f) přispívají k rozvoji hospodářství 1 2 3 4 5 9
- g) ohrožují náš způsob života 1 2 3 4 5 9

V uplynulých letech, zejména v důsledku vojenských konfliktů, čelila Evropská unie zvýšenému počtu uprchlíků. Podle Vašeho názoru, měla by Česká republika přijmout uprchlíky ze zemí postižených vojenskými konflikty?

- Ano, měli bychom je přijmout a nechat je usadit se zde, 1
- ano, měli bychom je přijmout do doby, než budou schopni vrátit se do země svého původu..... 2
- ne, neměli bychom přijímat uprchlíky..... 3
- NEVÍM 9

Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav Akademie věd, Naše společnost březen 2017 – upraveno

Příloha 3 - Článek

Mladí Češi jsou méně tolerantní než jejich rodiče. Každý čtvrtý nemá rád Židy

O holocaustu, menšinách a toleranci se ve školách sice učí, na některé rozšířené předsudky to ale nemá vliv, zjistil výzkum, který provedli a ve středu zveřejnili odborníci z Ústavu pro studium totalitních režimů ve spolupráci se Sociologickým ústavem.

Ve vztahu k Židům se k nesympatiím přiznalo nejvíce lidí právě ze skupiny 15 až 29 let, jako nesympatické je označilo 24 procent dotázaných. U starších respondentů byly nesympatie k Židům méně časté, pohybovaly se pod 20 procenty, u lidí mezi 30 až 44 lety dokonce pod 15 procenty.

Romy označilo jako nesympatické 75 procent lidí napříč téměř všemi věkovými skupinami, pouze v kategorii 30 až 44 let uvedlo nesympatie k této menšině 81 procent dotázaných. „To naznačuje, že lidé, kteří navštěvovali povinné vzdělávání v posledních letech (ti nejstarší začali navštěvovat základní školu v polovině devadesátých let), nejen že nemají méně předsudků, ale spíše naopak,“ uvedli vědci.

Nejméně vstřícný postoj k Romům a Židům mají v Česku překvapivě lidé z Prahy. Zatímco ve většině zemí se ukazuje, že předsudků ubývá ve velkých městech, s vyšším vzděláním a u mladších lidí, v Česku to tak úplně neplatí, ukázal také výzkum.

Podle zjištění jsou Romové i Židé nejvíce nesympatičtí obyvatelům hlavního města. Negativní vztah k Romům má v Čechách i na Moravě 76 procent lidí, v metropoli pak 82 procent. Židé jsou nesympatičtí 27 procentům Pražanů a Pražanek, pětině Moravanů a 15 procentům Čechů.

Zatímco ve většině zemí se ukazuje, že s vyšším vzděláním předsudků ubývá, v Česku absolvování škol takovou roli vždy nehraje. Podle autorů by to mohlo napovídat, že český vzdělávací systém k toleranci a překonávání stereotypů nepřispívá tak účinně jako v západních státech či ve Skandinávii.

Romové jsou víc nesympatičtí lidem s maturitou než těm, kteří jsou vyučení či mají základní vzdělání. Nejméně sympatií k romské menšině pak mají vysokoškoláci. Naopak nejvíce sympatií vůči Romům měli lidé se základním vzděláním. K Židům mají pozitivnější vztah vysokoškoláci a osoby se základním vzděláním, nejméně sympatií projevují vyučení a po nich lidé s maturitou. S vyšším vzděláním klesá pravděpodobnost, že Židé budou nesympatičtí, uvedli autoři.

zdroj:https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/deti-mladi-netolerance-romove-zide_1802071350_mos

Příloha 4 – Inzerát k výzkumu

Dobrý den,

Ráda bych vás touto cestou pozvala k účasti na výzkumném šetření v rámci bakalářské práce vypracovávané pod záštitou Fakulty humanitních studií, Univerzity Karlovy. Jedná se o osobní rozhovory, v rámci kterých se zaměříme na sympatie, nesympatie, předsudky a stereotypy. Pro tyto účely sháním respondenty ve věku 18 – 29 let, kteří jsou narozeni v Praze. Účastníci výzkumu mohou být ze všech různých sfér, různého vyznání a vzdělání, mohou ještě studovat, nebo už pracovat, podmínkou je ovšem ukončené středoškolské vzdělání maturitní zkouškou (případně maturitní ročník). V případě zájmu mne kontaktujte do soukromé zprávy, kde vám ráda osvětlím další detaily.

Děkuji za zájem a případné sdílení

Sára Šoupalová

Příloha 5 – Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Byl/a jste požádán/a o poskytnutí rozhovoru za účelem získání dat a informací pro kvalitativní výzkum k bakalářské práci Sary Šoupalové. Výzkum probíhá v rámci bakalářského studia na Fakultě humanitních studií Karlovy Univerzity v Praze. Tématem práce jsou postoje, emoce v nich a vliv sympatií a antipatií, přičemž výzkum se dále soustředí i na postoje mladých Pražanů vůči Romům a Židům.

Vaše spolupráce na výzkumu je dobrovolná. Účast spočívá v nahrávaném rozhovoru, který bude trvat zhruba dvě hodiny. Máte zaručenou celkovou anonymitu, a tak budou v přepisu rozhovorů vynechány veškeré identifikační znaky a s tímto výzkumným materiálem bude nakládáno pouze výzkumníci, která zároveň zaručuje mlčenlivost ve vztahu k osobním údajům o účastnících. V případě vašeho zájmu je možnost přepsané rozhovory vámi ještě autorizovat, či doplnit. Na kteroukoli otázku můžete odmítnout odpovědět a máte právo kdykoli bez udání důvodu od výzkumu odstoupit, a to i v průběhu rozhovoru.

Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas týkající se výše uvedeného výzkumu a porozuměl/a mu.	☐
Prohlašuji, že jsem byl/a poučena o možnosti klást otázky. Rovněž prohlašuji, že všem výše uvedeným skutečnostem a poskytnutým informacím rozumím a беру je na vědomí. Nemám žádné další otázky ani nejasnosti a vyslovuji svůj výslovný svobodný souhlas s účastí na výzkumném projektu.	☐
Prohlašuji, že jsem plně způsobilý/á k právním úkonům a jako takový/á prohlašuji, že jsem informován/a o skutečnosti, že má účast v projektu je dobrovolná a jsem oprávněn/a kdykoliv z výzkumného projektu odstoupit.	☐
Prohlašuji, že беру na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním mých osobních a citlivých údajů v rozsahu a způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.	☐

Účastník výzkumu:

.....

Výzkumník:.....

Příloha 6 – Ukázka rozhovoru

X: Co tě jako první napadne, když se řekne sympatie?

Y: Když je někdo sympatickej... takže přátelskej, vstřícněj. Přátelský postavení obecně, že je schopnej komunikovat s člověkem bez ohledu na to, co třeba si opravdu myslí. Hlavně je to takový pozitivní, že to není vyloženě.. že bych se na něj podívala a řekla – ne to ne.

X: Jaká emoce tě napadá ve spojení se sympatií?

Y: Přátelskost, otevřenost

X: Jak bys někomu vysvětlila, co sympatie znamená?

Y: Sympatie, to je pocit, kdy nemam problém se tomu člověku otevřít, říct mu cokoliv co si myslím, chovám se k němu přátelsky a asi před nim nic neskrejvám.

X: Co znamená konkrétně pro tebe? Jakou roli hraje ve tvém životě?

Y: To samý, co jsem řekla. Když já jsem otevřená k tomu člověku, nevadí mi s ním mluvit o čemkoli, nemam problém říct i to co se mi nelíbí, jsem k němu přátelská a pozitivní.

X: Jaké vlastnosti jsou ti na lidech sympatické?

Y: Smysl pro humor, inteligence, otevřenost, přátelskost, asi nějaká klidná povaha, optimistickéj člověk.

X: Jaké chování je ti sympatické?

Y: Spíš klidnější, flegmatickej, ne vyloženě výbušnej, co si spíš rozmyslí, než něco udělá, přemějšlí o tom, takže zachovává klidnou hlavu vlastně.

X: Jaké myšlení je ti sympatické?

Y: Zase hodně otevřený, představitivost když má ten člověk, když se nezasekne na něčem, když třeba hledá nový řešení, je otevřenej právě vůči jinejm možnostem, není prostě v tom jednom směru a nehne se z místa. A přemějšlí nad tím, co říká a co dělá.

X: A které zvyky považuješ za sympatické?

Y: Hmmm.. nad tím sem asi nepřemějšlela. Tak třeba když má ten člověk jako nějakej řád ustálenej, že věci dělá pořádně, dělá je jakoby pravidelně asi... ale jinak mě nic nenapadá.

X: Jak se chováš k lidem, kteří jsou ti sympatičtí?

Y: Jsem k nim přátelská, snažim se jim vycházet vstříc, když něco potřebujou, tak v podstatě vždycky pomoct. Asi sem taky hodně optimistická, což některý lidi štve. Když je něco potřeba, nebo když je nějakej problém, tak se to snažim řešit spíš v klidu. Jsem otevřená novejm možnostem, novejm nápadum, takže se taky snažim nedodržovat ten striktní směr, ale bejt otevřená.

X: Uvědomuješ si nějaká gesta, nebo mimiku, která děláš se sympatickými lidmi?

Y: Hodně máchám rukama, hodně se směju a obecně spíš ten optimistickéj postoj, ne že bych byla nějak uzavřená a stála stranou, právě se zapojuju do hovoru, většinou až moc (smích).

X: Co tě jako první napadne, když se řekne nesympatie, nebo antipatie?

Y: Hodně negativní postoj, uzavřenost, ten člověk není schopnej změnit svůj názor, stojí si za svým, ale ne v tom dobrým smyslu, ale v tom špatným, že i když třeba všichni ví, že

nemá pravdu, že to není takhle, tak prostě bude tvrdit, že to tak je a bude až jakoby agresivně vyžadovat, aby s ním všichni souhlasili, takovej panovačnej a autoritářskej možná.

X: Jak bys někomu vysvětlila, co nesympatie znamená?

Y: Takovej negativní postoj k lidem, možná zapšklost i, neochota změnit názor, souhlasit s někým.

X: Co znamená konkrétně pro tebe?

Y: Když třeba mě je někdo nesympatickej, tak většinou je to moje neochota vůbec s ním začít komunikovat, protože z něj prostě vyzařuje něco co si říkám – ne tady to asi nepůjde. Spíš takový to negativní vnímání toho člověka.

X: Jaké vlastnosti, jsou ti na lidech nesympatické?

Y: Hmm... když je někdo agresivní, panovačnej, nechce přiznat, že nemá pravdu. Nechce se ani učit, nebo špatně snáší kritiku, že jí vyloženě bere strašně osobně. Asi ta vztahovačnost.

X: Jaké chování je ti nesympatické?

Y: Tak možná asi zase, že není ochotnej ustoupit, když třeba já něco navrhnou, tak on si stejně půjde za svým, bez ohledu na to, co ho to bude stát, že třeba ty lidi půjdou proti němu a on pak půjde proti těm lidem vyloženě tvrdě.

X: Které zvyky jsou ti nesympatické?

Y: Ty zvyky mě vyloženě.... Když člověk skáče do řeči, vyloženě že prostě zase půjde si za svým, bude skákat do řeči, převezme takovou tu kontrolu a nebere ohled na to okolí.

X: Jak se chováš k lidem, kteří jsou ti nesympatičtí?

Y: Nebavím se s nima (smích). Vůbec se jako nesnažím navazovat kontakt, když teda musím třeba v práci nebo tak, tak je to vyloženě taková ta formální rovina, pozdravím, vysvětlím, co chci a pak odejdu, že bych se s nima snažila zapříst rozhovor, to ne, snažím se jim vyhýbat asi.

X: Když se denně musíš setkávat s někým nesympatickým např. v práci, co to pro tebe znamená? Byla bys ochotná dát výpověď?

Y: To asi ne, spíš bych se snažila postupem času na něm najít něco, co by mi bylo sympatický, abych jako to měla o něco lehčí, ale kdyby to nešlo třeba jako vůbec a cítila bych se fakt nepohodlně, tak bych třeba zašla za šéfem, že s tímhleto člověkem pracovat nemůžu, buď ať ho dá někam jinam, nebo ať si to nějak vyřeší.

X: Jsi tedy ochotná na sympatii pracovat a svůj první dojem změnit?

Y: Asi bych se nesnažila měnit člověka, možná bych se ho i nějak snažila navést k tomu, že bych se s ním třeba víc bavila nebo bych se snažila najít nějaký společný zájmy, abychom se třeba měli o čem bavit.. třeba prolomit ledy, kdyby to šlo. Jako když to nebude skřípat úplně hrozně... Snažila bych se tam najít něco aspoň trochu pozitivního a sympatického, kdyby to šlo.

X: Když se poprvé setkáš s člověkem, který je ti sympatický, jak se k němu chováš?

Y: Většinou začnu bejt hodně usměvavá, otevřená, začnu se hodně smát. Většinou je to i tak, že s novým člověkem jsem i nervózní, takže čím víc jsem nervózní, tím víc se směju.

Jsem docela upovídaná, i když si myslím, že normálně taková nejsem. Snažím se třeba zeptat, co ho baví, abychom zase našli nějakou společnou řeč. A když je třeba on nověj a já ho mam zaškolovat, třeba zase v práci, tak právě když je nervózní, tak se snažím úplně od toho odvíst řeč, aby se cítil víc v pohodě.

X: A jak je to naopak, když se poprvé setkáš s člověkem, který je ti nesympatický?

Y: Jako když není úplně nějak nesympatickej, tak stejnej postup jako u sympatického člověka. Když by to bylo úplně vyloženě, že si říkam – tak to nepude, tak asi budu taková odměřenější, hodně formální, v podstatě se seznámit, takovej ten základ a pak to nechat asi bejt.

X: Jsi po prvním dojmu, kdy ti člověk je nesympatický ochotna pracovat na tom, aby se sympatickým stal?

Y: Tam asi záleží na tom prvním dojmu, když ten první dojem bude jako dobrej, s tím že mi tam něco nesedí, ale není to tak hrozný, tak se na tom snažím zapracovat, najít třeba tu společnou řeč. Když uvidim, že ani on nemá zájem, že to vyloženě bere jenom jako takový to nutný zlo, tak se asi snažit nebudu.

X: Když se řekne cizinec, co tě napadne jako první?

Y: Novej člověk v novým prostředí. Bud' může bejt ze zahraničí, ale klidně to může bejt i někdo z Čech, když to teda vztáhnou na nás, kterej se ale ocitne v neznámym prostředí. Takže neznámej člověk v neznámým prostředí.

X: Můžeš popsat, jak takový cizinec vypadá, co tě první napadne?

Y: Já bych ho popsala asi jako zahraničního člověka, kterej má nějakej zajímavěj přízvuk, mluví anglicky. Třeba co mě napadne u cizince, tak si to spojím asi i s jinou barvou pleti, jako třeba černocho, asiát většinou, jakože ty evropany už ani moc neberu. Hlavně pracuju v mezinárodní firmě, kde máme hodně zahraničních pracovníků, tak je to pro mě taky trochu jiný.

X: Zkus popsat, co se děje v hlavě, co cítíš?

Y: Je to takový hodně neutrální, že nevim co přesně si pod tím představit, možná mi to trochu přijde takový jakoby negativnější, že to není úplně... když se řekne cizinec, tak z toho vyzařuje takový to, nevěřim mu, je to někdo takovej zvláštní, podivnej, pofidérní.

X: Jaké máš osobní zkušenosti s cizinci?

Y: Pozitivní, hodně s evropanama, protože i ve firmě co jsem pracovala předtím, to byla nadnárodní firma, takže sme tam měli spousta cizinců, takže každodenní kontakt v angličtině, ale žádněj problém nikdy nebyl, takže obecně pozitivní přístup k nim i oni vlastně ke mě.

X: Máš i nějakou negativní?

Y: V tý současný firmě máme hodně Rusů a tam je to zas o tý mentalitě, že oni to maj postavený jinak, tak občas jakoby narážíme, ale není to vyloženě negativní, spíš jako je to o tom dohodnout se, co kdo vlastně chce. Tak je to spíš takový složitější, ne vyloženě negativní.

X: Je nějaká národnost, etnikum nebo náboženské vyznání, ke kterému cítíš odpor nebo vztek?

Y: To asi vyloženě vztek nebo odpor nemám, ale třeba úplně mi nevyhovují muslimové, Arabové a prostě tadyty východní státy i ta mentalita mi vůbec není blízká, takže to ani moc nechápu.

X: Lze tedy nějak tu emoci pojmenovat?

Y: To asi úplně ne.. částečně možná trochu strach, z toho co je teďka ve zprávách, to mě hodně ovlivňuje a částečná nechuť se s nima i jako bavit. Asi uzavřenost, oni jsou tam, já jsem tady a můžeme to tak nechat.

X: A co například lítost?

Y: Hmmmm... to asi ne.

X: A sympatie?

Y: K severským národům, takže vlastně Švédové, Norové, Finové, pak teda Britové, ty jsou taky sympatický.

X: Dokážeš říct proč?

Y: Ta jejich kultura se mi líbí, jejich jazyk se mi líbí... asi je to hodně o té kultuře, mám k nim blízko.

X: Je nějaký národ, ke kterému cítíš obdiv nebo hrdost?

Y: Možná Skotové a Irové, to je vlastně z těch filmů jako Brave Heart, a tak... jakože byli schopný se postavit tomu svému osudu a bojovali za to v co věří. Vlastně Čechové taky, takže my taky.

X: Co tě jako první napadne, když se řekne Rom?

Y: To jsou takový hodně smíšený emoce.... Asi takhle, nechtěla bych je jako úplně generalizovat, že všichni jsou špatní, ale spíš si představím takový ty negativní vlastnosti. Takový prostě pochybný existence, nepříjemní, hluční, vožralové, nemakačenka, a tak. Spíš si to spojuju s těma negativníma vlastnostma.

X: Pojd'me zkusit menší hru, zkus si představit, že se Rom/ka změnila na krajinu, jak by ta krajina vypadala? Zkus mi ji popsat.

Y: Já si to představím jako takovou tmavou, rozpukanou krajinu s pár stromama, možná někde sem tam nějaký jezírko vody, bláta, bahna...

X: Jak by ses tam cítila?

Y: Asi ne moc příjemně, chvíli bych tam vydržela, ale snažila bych se najít nějakou cestu ven odtamtad'.

X: Jak ve tvój mysli Rom vypadá?

Y: Menší, zavalitej, hodně hlučnej, ověšenej zlatejma prstenama. Tmavší pleti teda s kupou lidí kolem sebe, hlavně kupou lidí kolem sebe.

X: Co vzhled a oblečení?

Y: Hmm.. klidně bych řekla, že jako moderní oblečení, ja nevím ty kožený bundy, asi značkový tenisky, ale úplně bych nevěřila, že je to to značkový oblečení, člověk si jako říká - jo tak ten se vytahuje, ale určitě je to fake.

X: Jaké si myslíš, že má Rom vlastnosti?

Y: Asi vychytralost, takže inteligence. Otevřenost, možná až taková ta vlezlost. Agresivita.

X: Proč zrovna tyto?

Y: Tak to jak jezdím cestou domu tramvají, přes Bertramku a pak tam k nám, tak právě v tý tramvaji občas jsou. A většinou je to právě takovýhle, že jsou hodně hlučný, otevřený, právě až jako moc vůči těm ostatním lidem, cizím, prostě přijdou a začnou do nich něco hučet a to je nepříjemný.

X: Jaké si myslíš, že má Rom auto?

Y: BMWčko, černý (smích). Takový nějaký větší, určitě v kůži, možná falečný kůži, ale kůži s nějakým zlatým zdobením.

X: Proč?

Y: To je takový moje utkvělá představa, možná z filmu, nebo z nějakých knížek, ale prostě to je takovej ten jakoby mafiánskej boss prostě.

X: Jaké má Rom koníčky?

Y: Možná hudba, to si s nim asi spojím, tanec.. ten folklor bych asi řekla.

X: A co třeba sny o budoucnosti?

Y: Težko říct, třeba v tý naší generaci bych klidně řekla, že už to bude podobný, budou myslet stejně, protože to je hodně ovlivněný téma médiama a všim. Ale... jakože by vyloženě měli něco speciálního to si nemyslím. Jim asi hodně půjde o tu rodinu, takže možná aby měli nějaký to rodinný zázemí. Takže asi třeba nějakaj barák, nevim... pes, BMWčko, chlapík.. v kůži

X: Jak myslíš, že to mají se vzděláním a snech o něm?

Y: Tam myslím, že bude záležet třeba z jaký rodiny jsou, když ta rodina bude takovej ten atypickej Rom, bude chtít, aby to dítě bylo vzdělaný, tak si myslím, že to vůbec nebude problém, aby šlo na vejšku. Ale když to budou právě takový ty, co nic moc nedělaj, jsou po těch tramvajích a tak... tak tam myslím, že ani nějaká ambice ani nebude, že by jako chtěli nějaký vyšší vzdělání, nebo že by se chtěli zapojit do nějakýho pracovního procesu nebo na nějaký vyšší pozice.

X: Co je ti na Romech sympatické?

Y: To jak umí zpívat a tancovat, takže ta jejich kultura vlastně, ta je docela zajímavá a to, že si ty zvyky třeba i držejí a že ty rodiny držejí při sobě, třeba takový ty rodinný klany, tak to je docela sympatický.

X: Co nesympatické?

Y: Většinou to jak se chovaj vůči ostatním, jakoby, který třeba k nim nepatří, když to řeknu tak nějak blbě, tak k nám bílej. Že jsou hodně takový, že hrajou na to, že jsou prostě jiný, že jsou menšina, i když menšina už vůbec nejsou, ale že to hodně využívaj, že jsou takový vyčůraný a berou všechno jako samozřejmost.

X: Co cítíš, když se nad Romy zamyslíš?

Y: Neutrálně spíš se sklonem k negativnímu.

X: Jaké zkušenosti s nimi máš?

Y: Asi nic moc, většinou když jezdím domu právě v tom MHDčku, tak ty lidi jsou takový... nevim... mě to prostě nevyhovuje, že řvou, je jim úplně jedno.. takhle, že jim je jedno, co si ostatní myslí, to je v pohodě, ale třeba i na ně řvou, k tobě si stoupnou a začnou do tebe něco hustit, ať třeba vypadneš, prostě, že tam nemáš co dělat.

X: Najdeš i pozitivní zkušenost?

Y: To jsem se asi nesečkala.. Možná jsem četla nějaký, ale že bych vyloženě já měla pozitivní zkušenost, to ne.

X: Setkávala ses s Romy na škole?

Y: Neměli jsme, ani na základce ani na střední.

X: Co by Rom musel udělat, abys na ně svůj názor změnila?

Y: Asi takhle jednotlivce, zase spíš bych si ho vyndala z té škatulky, co jakoby mám, i když teda úplně nechci, ale prostě to tak je, tak bych na něj změnila názor klidně, pak by mi byl sympatickejší, bylo by mi úplně jedno, jestli to je Rom, nerom, muslim a tak, ale že bych tím změnila názor na celou tu skupinu, to ne.

X: Přítel nebo známého Roma tedy nemáš, myslíš, že kdybys měla, tvořilo by to tvůj názor na skupinu jako celek jinak?

Y: Možná třeba kdybych se dostala do té blízkosti nejenom s ním, ale i třeba s jeho kamarádama, možná by to částečně ovlivnilo, že bych nebyla už tolik – ježíš marja, ale nemyslím si, že bych ho změnila úplně o 180 stupňů, to ne.

X: Když se řekne Žid, co tě jako první napadne?

Y: Koncentrační tábory, nespravedlnost. Možná i sympatie, jakože obecně mi přijdou vyloženě, i když je to jakoby ten náboženskej směr nebo tak, tak že mi nevadí, třeba křesťany moc nemusím, ale ty Židi mi nevadí.

X: A proč?

Y: To netuším, prostě mi to tak jako interně... jsou mi tak nějak sympatický, nikdy sem nad tím víc ale nepřemýšlela.

X: Dokážeš tedy pojmenovat tu emoci?

Y: Zase neutrální, ale s takovým pozitivnějším... nevadí mi se s nima bavit, přijdou mi, že jsou to hodně chytrý lidi, co jsem se s nima s několika bavila. Sympatický asi no.

X: Kdybys měla popsat židovskou krajinu, jak by vypadala? Zkus mi ji popsat.

Y: Asi jako poušť s hodně stavbama, takovejma těma charakteristickějma židovskejma, sem tam nějakěj keř, sluníčko, hezky...

X: Co myslíš těmi charakteristickými stavbami?

Y: No jako synagogy a jakoby jednoduchý stavby, ale něco z nich vyzařuje.. takový jako mystično možná.

X: Dokážeš vysvětlit, proč si to tak představuješ?

Y: Asi si s židama spojuju hodně Izrael, Palestinu.. Tak si to tak nějak představuju, že to tam tak vypadá. Hezky a slunečno.

X: Jak se v takové krajině cítíš?

Y: Docela dobře, ale asi bych tam taky nevydržela moc dlouho, já nemam moc ráda horko (smích).

X: Jak takový Žid ve tvój mysli vypadá?

Y: Tak toho zarputilýho Žida si asi představím v nějakym černym hábitu s tou jejich... jarmulkou s fousama a s takovym tím charakteristickým nosem.

X: Jaký je jeho vzhled a oblečení?

Y: Zase ty ortodoxní si představím v tom jejich oblečení, tmavym. Jinak bych možná řekla, že jsou takový střídmější, že to asi vyloženě nebudou takový ty novodobý trendy, šílený barvy, takže spíš takovej konzervativní styl.

X: Představíš si, jak vypadá jeho dům nebo byt?

Y: Asi jednoduše zařízenej... nevim takovej jakoby efektivní styl, že prostě tam nebude nic zbytečného. Možná asi zase konzervativní styl spíš, severskej, takovej ikea styl, jednoduchý, bez zbytečnejch složitostí.

X: Když to srovnáš s bytem Roma, jak vypadá ten?

Y: Chaos, nepořádek, od každýho kousek, že to tam bude bez ladu a skladu.

X: To znamená, že rozdíl mezi bytem Roma a Žida vidíš?

Y: Jo

X: Jaké myslíš, že má Žid auto?

Y: Vůbec si nedokážu představit Žida asi v autě. Spíš na koni nebo v nějakym kočáru (smích).. to je hrozný. Asi já nevim, spíš nějaký normální auto, třeba škodovku, nějakej nevim passat, fabii, takový jako obyčejný, nic moc speciálního, aby nevyčníval z davu

X: Jaké má podle tebe Žid vlastnosti?

Y: Určitě chytřej, hodně inteligentní, uzavřenej, možná nedůvěřivej.

X: Proč tyto?

Y: Asi zase si to tak říkam.. z ty strany, čím oni si prošli, tak prostě mají teď tu svojí uzavřenou skupinu vůči třeba těm příchozím jakoby z venčí, tak asi nebudou úplně důvěřivý nebo otevřený, nebudou nějak vyprávět...

X: Máš nějaký příběh ze života, který se týká osobní zkušenosti s Židem?

Y: Není to tak, že bych vyloženě měla známý nebo tak, ale párkrát sem se s nima setkala, většinou to bylo třeba na nějakých přednáškách nebo že sme byli někde venku nebo tak. Takže s pár lidma sem se takhle bavila a většinou kdyby mi třeba neřekli, že jsou židi, tak to nepoznám. Pak teda, když už to řekli, tak mi došlo, že maj ty nosy a že je to vlastně vidět. Pak sem si začla uvědomovat takový ty detaily, jako třeba to vyjadřování je trochu jiný, takový hodně střídmý.

X: Jaká je tedy tvá zkušenost s nimi?

Y: Pozitivní.

X: Máš i negativní?

Y: Nemám.

X: Když jsi zjistila, že osoby, které se s tebou někde baví, jsou Židé, změnilo to nějak tvůj postoj k nim?

Y: Možná sem se o ně jakoby začala víc zajímat, začla sem si všítat těch detailů. Právě to jak mluví, to co říká, o čem mluví vlastně, ale že by to vyloženě změnilo názor jako – joo ted' seš mi sympatickejš, nebo jooo super ted'ka budem kámoši, to ne.

X: Co je ti na Židech sympatické?

Y: Asi to jak jsou chytrý, i když to je možná taky takový generalizování. Že jsou hodně vzdělaný, mi přijde. Pak zase ta jejich kultura, ty jejich zvyky, jsou strašně zajímavý. A oni jsou schopni o tom strašně zajímavě mluvit. Slyšela jsem teda o tom jenom tak povrchně, když sme byli třeba na židovskym hřbitově, tak tam o tom mluvili.

X: Co nesympatické?

Y: Možná u takových těch ortodoxních Židů, že ty si jdou vyloženě jakoby prostě furt v tý svojí rovině, neustoupí, nejsou ochotný třeba podle mě ani se bavit s někym, kdo třeba není Žid a vyloženě, že jsou takový hodně uzavřený, ale až moc. Že jsou možná až negativní vůči těm ostatním lidem, že prostě mají tu svojí skupinu, jakoby my sme něco víc, s váma se prostě bavit nebudem.

X: Existuje něco, co by Židé museli udělat, abys na ně svůj názor změnila?

Y: Možná jako celá komunita kdyby najednou začla vyhrožovat, chovali by se jako islamisti, tak asi jo, tak bych ten názor změnila. Ale zase kdyby to byl jenom jeden člověk, tak asi ne.

X: Pokud tedy nemáš žádného přítele nebo známého mezi Židy, myslíš, že kdybys měla, měnilo by to nějak tvůj názor?

Y: Tam asi záleží na tom, kdyby to bylo vyloženě nějaká negativní zkušenost, tak bych si tý negativní věci začala všítat na celý tý skupině. Že bych si říkala – joo on dělá tohleto, tak asi oni budou takový. Tak možná k tomu negativnímu by to trochu šlo, ale nemyslím si, že by to bylo nějak víc ovlivnitelný.

X: Představ si, že bys žila v jednom domě (např. činžovním, panelovém) společně s romskou, židovskou, běloškou a arabskou rodinou. Jak by takové sousedství vypadalo?

Y: Asi zajímavě (smích). Myslím, že asi bysme hodně slyšeli o Romech, že tam by byl furt nějakaj brajgl. O Židech bysme třeba neslyšeli vůbec, ty by si žili takovej svůj uzavřenejš život, možná by nás pozdravili, když bysme šli vynést odpadky a potkali se. A s tou českou a slovenskou rodinou, to si dokážu představit, že bysme se po čase i třeba spřátelili. A Arabská rodina bych řekla, že bude asi stejná jako ta židovská, že budou uzavřenější, ale na to jak budou uzavření, tak klidně budou jako hluční jako ti Romové, že prostě si budou udržovat tu svojí skupinu, ale nebudou jakoby na okraji.

X: Měla bys určité obavy nebo očekávání?

Y: Možná bych měla obavy, co se tam bude dít, třeba i oni mezi sebou se budou tolerovat, aby nedocházelo k potyčkám mezi nima. Spíš než já, že bych s nima měla problém, tak spíš mezi těma rodinama.

X: Jak by ty problémy vypadaly?

Y: Možná hádky asi, pak taková neochota vyjít vstříc, když se tam bude jednat o něčem v celým baráku, tak si dokážu představit, že budou proti sobě a nebudou ochotný ustoupit.

X: Myslíš, že by v takovém soužití bylo i něco pozitivního?

Y: Kdyby třeba bych to brala tak, že všichni ty lidi by byli sympatický, příjemný, tak si dokážu představit, že by tam byli nějaký sešlosti, kde bysme tak jako různě probírali ty jejich zvyky a že bysme třeba slavili já nevím chanuku, vánoce, nevím co slaví Arabové, nevím co slaví Romové, ale prostě takový ty oslavy, ale asi by záleželo, jaký ty lidi budou no.

X: Jak bys řešila nastalé problémy?

Y: Myslím, že by asi musela zasahovat policie. Sama asi ne, to bych se asi bála. Jakože vyloženě bych do toho nezasahovala, kdyby se mě to netýkalo. Kdyby se mě to týkalo, tak asi prvně se budu snažit vyřešit to teda za sebe, ale myslím, že bych tam chtěla mít někoho... nějaký zákon a pořádek (smích).

X: Pokud bys v domě žila od mala a rodiny se postupně přistěhovávaly, jak bys reagovala? Byla bys ochotná se z domu stěhovat?

Y: Hmm.. záleželo by, jak by ty problémy eskalovaly, kdybych věděla, že to nemá řešení, tak pro mě je jednodušší se odstěhovat, nechat je ať se tam sežerou třeba, prostě asi ustoupit.

X: Pokud by to bylo naopak, nastěhovala by ses ty, lišila by se nějak tvá reakce?

Y: To asi ne, asi kdybych věděla, že se to nelepší, tak bych to třeba rok, dva to vydržela.. no vlastně asi by to dopadlo stejně, taky bych se odstěhovala.

X: Lišily by se nějak tvá očekávání?

Y: Možná bych očekávala, že mě hned nepřijmou, možná tam budou nějaký konflikty, takže bych třeba byla taková obrněnější vůči tomu, že bych k tomu přistupovala s rezervou, jako joo tady maj problémy, asi bych to vydržela dýl, nebo bych si to tolik nebrala, ale asi by to skončilo úplně stejně.

X: Ve tvém současném domově se vyskytují nějaké problémy?

Y: Asi ne, já jsem se stěhovala loni. Ty lidi.. ja se s nima ani moc nepotkávám, ani o nich moc nevím. Vím, že sousedi ob dvě patra mají dítě, protože tam furt řve, ale to je tak jako jediný, vyloženě problémy nejsou. Dřív když sem bydlela u našich, tak tam asi problémy taky nebyli. Ty tam jsou až teďka a to já neřeším, protože tam nejsem (smích). Ale ty sousedi tam byli přátelský, pomáhali sme si v rámci možností, jako s vyzvedáváním balíků, a tak.

X: Myslíš, že problémy, které si popsala, může dělat i bělošská rodina?

Y: Jo to si dovedu představit. Sousedka u našich si třeba opravuje byt a bere to teda hodně v klidu, že vůbec nebere ohledy na ostatní - já to prostě tak mam a vy se třeba Takže dovedu si představit, že můžou dělat stejný problémy.

X: Myslíš, že řešení těch problémů je pak jiné?

Y: Asi jo, protože k tomu Romovi, bych přistupovala hned od začátku negativně, byla bych protivná, chtěla bych to řešit hned. U bílý rodiny bych to třeba brala opatrně, jo jednou si ujel, hele koukni se na to, jo zkusíme to vyřešit po dobrým. Asi bych k tomu přistupovala jinak.

X: Když si představíš, že bydlíš na koleji nebo sdíleném bytě, jak bys reagovala, kdyby ti do pokoje přistěhovali Židovku? Y: Asi by mi to nevadilo jako vyloženě tam bejt, pak by záleželo, jestli mi je sympatická, jestli najdeme společnou řeč. Asi bych nebyla hned negativní, nebo hned pozitivní vůči ní, spíš by to bylo takový neutrální a postupem času – joo je to fajn holka, tak je mi jedno jestli to je Židovka nebo cikánka. Ale kdyby to byla Židovka, ani bych to nepoznala vlastně.

X: Takže kdyby se přistěhovala cikánka, reakce by byla stejná?

Y: Asi by mi to bylo jedno, spíš bych čekala na to, jaká bude. Když by byla na té koleji, tak bych to brala tak jako, že chce studovat, tak to nebude žádný vyvrhel společnosti. Možná bych byla trochu opatrnější, ale vyloženě negativní, že bych jí nevěřila, to ne.

X: Co kdyby sis měla vybrat?

Y: Židovku. Přece jenom... asi bych jí věřila o něco víc, byla bych vůči ní trochu otevřenější, asi je to spojený s tím, že ty Romy mám prostě generalizovaný.

PŘEDLOŽENÝ ČLÁNEK

X: Co tě na článku zaujalo?

Y: Ten konec, že Romové jsou nesympatický lidem s vysokou školou a naopak Židi, že jsou mnohem víc sympatický, což vlastně sedí k tomu, co jsem říkala. Mě ty Židi vlastně nevdí, kdežto těm Romům prostě moc nevěřím.

X: Ještě něco?

Y: Asi že mi přijde.... že ty Židy lidi tady v Čechách vnímají negativnějc, což jsem myslela, že tak nebude nebo že to tak není.

X: Jak vnímáš to, že v Praze je předsudků nejvíc?

Y: Ono možná Praha je takovej svět sám pro sebe, ale řekla bych, že v Praze budeme mnohem víc otevřenější jakoby těm lidem, takže to je takový zvláštní. Jak jsme takový multikulturní, jak je tady hodně cizinců, tak bych řekla, že budeme otevřenější.

PŘEDLOŽENÍ STUDIE

X: Zde je vidět jak v kterém státu nechtějí sousedit vedle Romů a Židů. My bychom vedle Romů nechtěli bydlet v 56,5% případů, vycházíme tedy v tabulce jako druzí. Vedle Židů bychom nechtěli bydlet v 11,8 % případů, což nás staví na 6 příčku z 9 států. Jaký na to máš názor? Jak to máš procentuálně ty?

Y: Hmm... u těch Židů bych si myslela, že budeme ještě pod Německem, protože když to nebudou žádný ortodoxní, tak ani nepoznáme, že jsou to Židi, když vyloženě nebudou mít vyvěšený svícny a chodit s jarmulkou. Kdežto ty Romy my máme prostě jakoby tak, že jsou to ty hlučný, ty bordeláři, takže je jasný, že tam bude víc lidí, co je nechce mít za sousedy. Já bych to měla třeba 3% a 75-80%.

X: Češi uvádějí, že jsou jim nejsympatičtější právě Češi, jako druzí jsou Slováci, potom Poláci. Židé jsou zhruba uprostřed a Romové a Arabové zabírají poslední příčky. Jak by ta tabulka vypadala u tebe?

Y: Možná ty Číňany bych dala hned za ty Vietnamce, takže taky okolo 20% až 25%. Možná ty Čechy bych nedala na první místo, ale zase nevím, koho bych tam dala (smích), ale asi by to bylo jinak stejný.

X: K Romům jsou nejvyšší nesympatie ve skupině od 30 do 44 let, ale u Židů je nesympatie ve věku od 15 do 29 let 24% a ve skupině od 30 do 44 let se snižuje na 14%, proč myslíš že to tak je?

Y: To ani nevím, možná jakoby, že lidi získají víc informací, že se o to začnou víc zajímat, nebo naopak se o to přestanou zajímat a je jim úplně jedno o jakýho člověka jde, takže je v podstatě jedno s kým se baví, kdo to je. A pak zase až když nemají co dělat v důchodu, tak nad tím začnou víc přemýšlet a jsou jim zase nesympatický (smích).

X: Co se týče vzdělání, čím vyšší je, tím míra nesympatií klesá, alespoň u židovské otázky, co si o tom myslíš?

Y: Možná, že ti lidi, čím víc jsou vzdělanější, tím víc o tom ví a když se o to třeba zajímají, tak třeba zjistí, že ti Židi jsou taky normální lidi, takže k tomu dostanou trochu jiné vztah, že třeba se jim nemusejí bát, že nejsou v nějakém ohrožení jakoby.

X: Myslíš, že na postoje má vliv i životní úroveň jedince?

Y: Asi jo, třeba bych řekla, že ty lidi, který na tom nejsou úplně dobře, tak klidně budou třeba obviňovat ty Židy, právě že jsou bohatý. To má ta společnost taky nějak zažitý, že Židi jsou ty bohatý, co sedí na těch penězích a ovládají svět a nevím co, tak možná že to může mít taky vliv, že jsou takový víc negativní vůči nim.

X: A pokud je člověk na normální úrovni?

Y: Tak mu to asi bude jedno.

X: A co pokud je celý stát v ekonomické krizi?

Y: Asi to bude mít vliv, protože pak začínají silnit takový ty extrémistický skupiny, který si právě budou vyhledávat ty cíle jakoby v těch menšinách, protože ty lidi se pak dají líp ovlivnit, když se vybere nějaká cílová skupina, která za to bude moct, tak se ten dav dá strhnout docela jednoduše.

X: V Čechách je míra nesympatií k Židům 14% a v Praze 27%, proč myslíš, že Praha vychází hůř?

Y: To ani nevím proč, možná bych řekla, že Moraváci jsou takový otevřenější, takže jim je to asi jedno. A třeba tam ty Židy ani tolik nemají, protože si říkám, že ty Židi budou spíš v té Praze, tady je ta židovská čtvrť, takže možná ty Pražáci to víc vnímají, než ti Češi.

X: Ve studii vyšlo najevo, že lidé spokojení se životem mají pozitivnější vztah k Židům. Romové jsou ovšem nesympatičtí těm, kteří říkají, že nejsou se svým životem ani spokojeni ani nespokojeni. Myslíš, že spokojenost hraje roli?

Y: Asi jo, protože vlastně tím, že sem spokojená, tak nemám potřebu někoho vinit za ten svůj životní stav, nebo ekonomickou situaci nebo tak, že vlastně nemám potřebu to ani vyhledávat, takže je mi vlastně jedno, co je ten člověk zač. Kdežto, když jsem nespokojená, tak asi budu hledat na koho bych to mohla svíst a spíš se přikloním k tomu, že je nemám ráda, protože nevím...

X: Lidé z oblasti dopravy, skladování, pošty a telekomunikace udávají míru nesympatie k Romům 85,7% a hned za nimi s 85,2% jsou lidé z oblasti veřejných, sociálních a ostatních služeb, proč myslíš, že to tak je? Myslíš, že zaměstnání hraje roli?

Y: To je asi pochopitelný, protože bych řekla, že nejvíc přijdou do styku s těma jakoby negativníma Romama. Maj nejvíc negativních zkušeností, v autobusech a tramvajích jsou ožralové, pochybný existence, zas abych to negeneralizovala, ale bude to tak asi. Stejně jako policajti třeba, sociálka, tak většinou choděj do těch problémvejšch rodin, což jsou většinou ty Romové.

X: Lidé z oblasti nemovitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj a IT uvádějí míru nesympatií k Židům v 26,1% a lidé z oblasti zemědělství, myslivosti a lesního hospodářství ve 23,8%, proč myslíš?

Y: Tak zemědělství teda vůbec netuším proč tam je, to je docela překvapivý. U těch nemovitostí to bude spojený s tím, že Židi jsou takový skrblicí, sedí si na těch penezích a nedaj nic zadarmo a budou chtít vydřít, co nejvíc peněz (smích).

X: Pokud lidé udávali, že mají známost nebo přátelství s Romem, udávali k nim také pozitivnější vztah, proč myslíš?

Y: Možná že jakoby jak se dostanou blíž k tomu člověku, tak to začnou vnímat trochu jinak, trochu to přehodnotí, neřekla bych že vyloženě změní názor ze dne na den, ale třeba nezačnou vidět jenom to negativní, třeba jak já mam, že jsou to zloději, tak třeba tohleto se může změnit.

X: Co si myslíš o tom, že jsou v nižším věku ta čísla vyšší?

Y: Tak možná, že je na ně buď vyvíjenej větší tlak nebo jakoby s tím nejsou moc seznámený a berou to co říkaj ty lidi kolem nich, tak že tam bych řekla že to je tím co slyší, ne to co si sami myslí a potom to třeba nějak zjišťujou nebo maj kamarády a ten názor postupně mění.